

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»
Факультет соціології і права
Кафедра соціології**

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри
Павло ФЕДОРЧЕНКО-КУТУЄВ
«__» _____ 20__ р.

**Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня бакалавра
за освітньо-професійною програмою «Врегулювання конфліктів та
медіація»
спеціальності 054 «Соціологія»
на тему: «Соціальна згуртованість під час війни в Україні»**

Виконала:
студентка IV курсу, групи СЛ-01
Романовська Богдана Анатоліївна _____

Керівник:
професор кафедри соціології, д.пед.н., професор,
Панченко Любов Феліксівна _____

Рецензент:
Доц., к.філос.н., доц.,
Архипова Євгенія Олександрівна _____

Засвідчую, що у цій дипломній роботі
немає запозичень з праць інших авторів
без відповідних посилань.
Студент (-ка) _____

Київ – 2024 року

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»
Факультет соціології та права
Кафедра соціології

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Спеціальність 054 – «Соціологія»

Освітньо-професійна програма «Врегулювання конфліктів та медіація»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
Павло ФЕДОРЧЕНКО-КУТУСВ
«___»_____20__ р.

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу студентці
Романовській Богдані Анатоліївні

1. Тема роботи «Соціальна згуртованість під час війни в Україні», керівник роботи Панченко Любов Феліксівна, д.пед.н., затверджені наказом по університету від «20» травня 2024 р. №2024-с.

2. Термін подання студентом роботи: 11 червня 2024.

3. Об'єкт, предмет роботи (Об'єктом дослідження є соціальна згуртованість. Предметом дослідження є соціальна згуртованість українців під час війни)

4. Зміст роботи:

РОЗДІЛ I. Концептуальні та стратегічні підходи до соціальної згуртованості

1.1. Тракткування поняття «соціальна згуртованість»

1.2. Засади соціальної згуртованості в соціальних та психологічних концепціях

1.3. Інституційні виміри соціальної згуртованості

Висновки до розділу 1

РОЗДІЛ II. Методи та інструменти для розуміння соціальної згуртованості

2.1 Підходи науковців до вимірювання соціальної згуртованості

2.2 Методики вимірювання соціальної згуртованості закордонними організаціями

Висновки до розділу 2

Розділ III. Емпіричне дослідження рівня соціальної згуртованості українців під час війни

3.1 Дослідження соціальної згуртованості українців під час війни методикою SCORE

3.2 Методика та організація власного дослідження

3.3 Аналіз результатів власного дослідження

Висновки до розділу 3

5. Перелік ілюстративного матеріалу: таблиці – 42, рисунок - 1; презентація – 20 слайдів.

6. Дата видачі завдання: 15 квітня 2024 р.

Календарний план

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Визначення напряму дослідження	Вересень 2023 р	Виконано
2	Формування джерельної бази дослідження	Жовтень-листопад 2023 р.	Виконано
3	Складання розгорнутого плану	Грудень 2023 р.	Виконано
4	Написання вступу до роботи (визначення об'єкту, предмету, мети та завдань)	Січень 2024	Виконано
5	Підготовка і написання I розділу кваліфікаційної роботи (Концептуальні та стратегічні підходи до соціальної згуртованості)	Лютий-березень 2024	Виконано
6	Написання II розділу кваліфікаційної роботи (Методи та інструменти для розуміння соціальної згуртованості)	Березень-квітень 2024	Виконано
7	Написання III розділу кваліфікаційної роботи (Емпіричне дослідження рівня соціальної згуртованості українців під час війни)	Квітень-травень 2024.	Виконано
8	Написання висновків, анотації, оформлення джерельної бази	Травень 2024	Виконано
9	Передача кваліфікаційної роботи на кафедру	11 червня 2023	Виконано

Студентка

Богдана РОМАНОВСЬКА

Керівник роботи

Любов ПАНЧЕНКО

Анотація

Романовська Б.А. Соціальна згуртованість під час війни в Україні. – На правах рукопису. Дипломна робота за спеціальністю 054 “Соціологія”. – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», кафедра соціології. – Київ, 2024. – 80 с., список джерел з 55 найменувань.

В кваліфікаційній роботі аналізувалася соціальна згуртованість українців під час війни. Було розглянуто основні підходи до визначення соціальної згуртованості з точки зору окремих науковців, різноманітних організацій та урядів країн. Вивчалися методи вимірювання багатогранного поняття «соціальна згуртованість».

До того ж аналізувалося дослідження SCORE, яке було проведене в Україні. Також був проведений контент-аналіз – аналізувалися волонтерські ініціативи за 8 індикаторами, розробленими Дж. Чаном. Як результат, необхідно розвивати соціальну згуртованість на вертикальному рівні.

Ключові слова: соціальна згуртованість, війна, довіра, допомога, методики вимірювання соціальної згуртованості, ідентифікація, співпраця, волонтерство.

Abstract

Romanovska B.A. Social cohesion during the war in Ukraine. - Manuscript. Bachelor's Degree Thesis. Speciality 054 – Sociology. – National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Department of Sociology. – Kyiv, 2024. – p.80, 55 sources.

The qualification paper analysed the social cohesion of Ukrainians during the war. The main approaches to the definition of social cohesion from the point of view of individual scholars, various organisations and governments were considered. The methods of measuring the multifaceted concept of "social cohesion" were studied.

In addition, the SCORE study conducted in Ukraine was analysed. We also conducted a content analysis, analysing volunteer initiatives based on 8 indicators developed by J. Chan. As a result, it is necessary to develop social cohesion at the vertical level.

Keywords: social cohesion, war, trust, assistance, methods of measuring social cohesion, identification, cooperation, volunteering.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. Концептуальні та стратегічні підходи до вивчення соціальної згуртованості	5
1.1 Трактуювання поняття «соціальна згуртованість»	5
1.2 Засади соціальної згуртованості в соціальних та психологічних концепціях	9
1.3 Інституційні виміри соціальної згуртованості.....	12
Висновки до розділу 1	18
Розділ II. Методи та інструменти для розуміння соціальної згуртованості	20
2.1 Підходи науковців до вимірювання соціальної згуртованості	20
2.2 Методики вимірювання соціальної згуртованості закордонними організаціями.....	26
Висновки до розділу 2	28
Розділ III. Емпіричне дослідження рівня соціальної згуртованості українців під час війни	31
3.1 Дослідження соціальної згуртованості українців під час війни методикою SCORE	31
3.2 Методика та організація власного дослідження	34
3.3 Аналіз результатів власного дослідження	36
Висновки до розділу 3.....	60
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67
ДОДАТКИ	75

ВСТУП

Актуальність теми. Наразі в Україні йде повномасштабна війна, яка розпочалася 24 лютого в 2022 році. Життя українців змінилося. Мільйони людей залишилися без дому і змушені були виїхати з країни. Ті, хто залишився ледь не кожного дня потерпає від російських ракет, які вбивають рідних, знайомих, руйнують все навколо. Тисячі чоловіків та жінок стали на захист власної країни. Інші намагаються допомагати, забезпечуючи всім необхідним тих, хто воює. Кожен щось намагається робити для країни, адже у всіх спільна мета – перемога. Розуміння того, як люди згуртовуються чи навпаки роз'єднуються в умовах війни, допомагає лідерам, керівникам держави вирішувати проблеми та забезпечувати стабільність.

Стан наукової розробленості проблеми:

Соціальна згуртованість доволі непросте поняття для вивчення, адже включає в себе багато аспектів. Визначенням цього поняття займалися: Дюркгейм Е., Тьонніс Ф., Фонсека Кс., Дейнеко О., Петрушина Т.О., Ястребова В. Я., Черних Г.А., Нестерова М. О., Бондаренко М. Вимірювання соціальної згуртованості розробляли: Дж. Чан, Р. Бергер-Шмітт, Дж. Дженсон, П. Бернارد, Дж. Боттоні та ін.

Мета дослідження полягає в тому, щоб дослідити соціальну згуртованість під час війни в Україні.

У відповідності з метою було поставлено такі завдання дослідження:

- З'ясувати концептуальні підходи до вивчення феномену соціальної згуртованості
- Проаналізувати методи та інструменти для вимірювання соціальної згуртованості
- Охарактеризувати соціальну згуртованість в Україні під час війни на основі емпіричних соціологічних досліджень.

Об'єктом дослідження є соціальна згуртованість.

Предметом дослідження є соціальна згуртованість українців під час війни

Методи дослідження:

Аналіз соціологічних, психологічних практик щодо визначення соціальної згуртованості, а також методів вимірювання цього поняття. Аналіз вторинних даних досліджень щодо соціальної згуртованості в Україні за часи війни. Проведення контент аналізу волонтерської діяльності для визначення соціальної згуртованості українців та подальший аналіз даних в SPSS.

Теоретична цінність роботи:

Зібрані матеріали в дипломній роботі щодо визначення соціальної згуртованості, методів її вимірювання може бути використана в подальших дослідженнях соціальної згуртованості.

Практична цінність роботи:

Теоретичні напрацювання, а також проведені дослідження може бути корисним в подальших дослідженнях соціальної згуртованості задля побудови державних стратегій майбутнього, також матеріали можуть бути використані при розробці навчальних курсів із соціальної згуртованості.

Структура роботи:

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків до підрозділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи – 80 сторінок (64 з них основного тексту). Список використаних джерел містить 55 найменувань.

РОЗДІЛ I. Концептуальні та стратегічні підходи до вивчення соціальної згуртованості

1.1 Тракткування поняття «соціальна згуртованість»

Традиції дослідження соціальної єдності, солідарності та згуртованості вперше було висловлене одним з відомих соціологів Е. Дюркгеймом. Він висловлював таку думку, що солідарність людей створює суспільство, яке має спільне бачення, доступну для розуміння мову та однакові для всіх правила (Ястребова & Бабко, 2019, с.4). Поняття «соціальна згуртованість» закладене Е. Дюркгеймом коли він писав про солідарність. У нього солідарність розрізняється за двома типами: механічна та органічна.

У соціумі сталою константою є механічна солідарність, якій відповідають спільні бачення індивідів щодо суспільства, подібність за індивідуальною свідомістю над якою панує колективна свідомість, що є схожим до ситуації з молекулами: люди наче ті «соціальна молекули», котрі не мають простору для «власних рухів». Дюркгейм зазначав, що солідарність, що витікає з однаковості рухається до максимального значення, а коли колективна свідомість захоплює всю свідомість людини, то спостерігається повна відсутність індивідуальної свідомості. Солідарність перетворюється на органічну там, де існує поділ суспільної праці. Відповідно це відображається в тому, що люди мають відмінності один від одного, власну галузь людської діяльності, власну індивідуальну свідомість, тобто, вони є особистостями. Колективна свідомість також присутня, проте вона не має жорсткого контролю над індивідуальною свідомістю (Гончарук-Чолач, Гурик & Джугла, 2022, с.51).

Е. Дюркгейм розмежовує механічну та органічну солідарність у тому числі, за ознакою сили соціального зв'язку, який вони формують. На його переконання, «відносна сила двох соціальних зв'язків вимірюється неоднаковою легкістю, з якою вони розриваються». Соціолог підсумовує, що для солідарності, побудованої лиш на подібностях ймовірніші розриви соціальних зв'язків, які є частішими та легшими. Е. Дюркгейм ілюструє такий висновок прикладами

народів, які покидали свого вождя через незгоду з його діями. У той же час, розподіл праці, який встановлює диференціацію функцій, на думку Е. Дюркгейма, ускладнює розрив соціального зв'язку та відокремлення від групи: «Відокремте населення кам'яновугільної копії від сусідів, що плавлять метал - і відразу останні загинуть соціально, а потім й індивідуально». У такий спосіб французький соціолог підкреслює, що існування соціальної згуртованості є функціонально зумовленим і вбудованим у систему соціальних відносин, опосередкованих розподілом праці. Це розкриває інструментальне «завдання» соціальної згуртованості для суспільства, що має, на думку Е. Дюркгейма, підтримувати та забезпечувати індивідуальну та групову взаємозалежність (Deineko, 2020, p.16).

Саме в цьому проявляється вісь концепту соціальної згуртованості – «механічна солідарність / органічна солідарність». Ще виділяються інші: «однорідність/диференціація», «ціннісно-нормативний консенсус/аномія», «відсутність взаємодії/постійність взаємодії», «співвідношення між колективним та індивідуальним», «інклюзія(залучення)/ ексклюзія (вилучення)», інтегрованість/деінтегрованість».

На думку Дюркгейма, вісь «однорідність/диференціація» ґрунтується на тому, що суспільство згуртоване завдяки диференціації зумовленої розподілом праці, а однорідність не розрахована на довгу перспективу, бо люди займаючись різною діяльністю доповнюють один одного на добровільній основі, чого не має при гомогенному соціуму. Наступна вісь «ціннісно-нормативний консенсус/аномія» потрібна для того, щоб при диференціації спрацьовувала соціальна згуртованість. Має бути те, що могло б об'єднати, створити основу для спільності. Суспільство без правил та норм не здатне до якоїсь цілісності. Тоді відбувається відсутність соціального порядку, тобто стан аномії. Вісь «відсутність взаємодії/постійність взаємодії» говорить про відсутність аномії при частих інтеракціях людей. Чим частіше люди взаємодіють між собою, тим міцніші зв'язки будуються. Вісь «співвідношення між колективним та індивідуальним» базується на тому, що органічна солідарність дає змогу

індивідам бути унікальними, розбудовувати власне «Я», чого не може дати механічна солідарність. Вісь «інклюзія (залучення)/ ексклюзія (вилучення)» впливає на ступінь залученості до соціальних спільнот, а вісь «інтегрованість/деінтегрованість» характеризує силу інтеграції індивідів в соціальні групи (Deineko, 2020, p.16).

Іншим соціологом, який доторкнувся до тематики «соціальна згуртованість» був Ф.Тьонніс у своїй праці «Спільнота і суспільство. Дослідження комунізму та соціалізму як емпіричних форм культури» (1887). Спільнота (Gemeinschaft) та суспільство (Gesellschaft) відрізняються тим, що спільнота виникає природнім шляхом і має свої цінності, а суспільство – це структура свідомого формування, яка заснована на раціональності та логіці. В спільнотах діють тісніші зв'язки, так як люди частіше взаємодіють між собою і добре знають один одного, в суспільстві ж люди можуть і не бути особисто знайомими. Проте не можна сказати, що спільноти не мають того, що відноситься до суспільства, їм також притаманна раціональність та інші риси, просто вони не так сильно виражені в діях та поведінці (Петрушина, 2019, с.17).

Продовжуючи розглядати класифікацію зв'язків між людьми Фердинанда Тьонніса щодо спільноти та суспільства, то для Gemeinschaft, яке нагадує традиційне суспільство, відповідним є емоційний зв'язок, моральність, відчуття близькості, постійність та соціальна згуртованість. Gesellschaft – це в певному сенсі протилежність. Gesellschaft, притаманне індустріальному суспільству, характеризується закритістю людей. Тут індивідуалізм понад усе, через що індивіди можуть не мати тісних взаємозв'язків та відчувати самотність (Черних, 2018, с.68).

Соціолог з Америки, Талкотт Парсонс до соціальної згуртованості включав упорядкованість, сталість в суспільстві, яка виражається крізь систему цінностей, які впливають на мислення та можуть зміцнити стосунки між людьми (Осланд, Філіпова, Дейнеко & Запорожченко, 2022, с. 122).

У подальшому поняття «соціальна згуртованість» починає досліджуватися більш глибоко. Зокрема такий дослідник, як Дж. Чан під соціальною

згуртованістю розглядає той перебіг подій, який пов'язаний з вертикальною та горизонтальною взаємодіяльністю серед людей та відображається в довірі, дотриманні встановлених норм та правил, ідентифікації з певними спільнотами, бажанні ділитися та допомагати, а також пов'язану з цим поведінку (Дейнеко, 2021б, с.194).

Закордонний дослідник Кс. Фонсека говорить, що соціальна згуртованість це властивість суспільства та найчастіше виражається у безконфліктності, бажанням належати до групи, рівнем стабільності та сталими відносинами (Дейнеко, 2021а, с.141)

На думку українського науковця А. Колота, соціальна згуртованість це неоднозначне поняття. Про соціальну згуртованість можна говорити тоді, коли люди беруть участь в різних сферах життя – як в політичному, так і в культурному чи економічному. Вчений говорить про громадянське суспільство, яке знає свою приналежність, яке живе в мирі один з одним та не відчуває самотності, ізольованості (Тютюнникова & Бервено, 2019, с.49).

Ян Делі з колегами, вивчаючи соціальну згуртованість суспільств в західних та азійських регіонах, зазначають, що згуртованість є там, де є довіра, політична участь, терпимість до інших, відсутність значних суперечностей, що здатні розколоти суспільство (Осланд та ін., 2022, с.122)

Сучасний американський журналіст Себастьян Юнгер в книзі «Плем'я» роздумував над соціальною згуртованістю з точки зору військових спільнот. Війна – надзвичайна ситуація, коли люди об'єднуються, мають високий рівень співпраці та ідентифікації з спільнотою, подібно до того, що характерно плем'ям. Юнгер помітив, що люди згуртовуються, коли є мета, яка відгукується в серцях кожного. Легше працювати як злагоджена команда, коли ти знаєш заради чого вона була створена. Також важливим є солідарність, відчуття приналежності та виконання норм, аби уникнути стану хаосу. Окрім цього, бути соціально згуртованим допомагає комунікація, коли члени спільноти обмінюються інформацією, а також спільна загроза, яка підштовхує до емпатії, підтримки один одного («Під час війн громади стають сильнішими», 2023).

Також існують інші підходи до визначення соціальної згуртованості. З точки зору зв'язків між громадами: соціальна згуртованість – це «сприяння розвитку стабільних, кооперативних і стійких громад». Якщо розглядати стосовно спільних цінностей і почутті приналежності, то: «Соціальна згуртованість - це постійний процес розвитку спільноти зі спільними цінностями, спільними викликами та рівними можливостями, заснований на почутті надії, довіри та взаємності»; «Соціальна згуртованість передбачає створення спільних цінностей та спільнот інтерпретації, зменшення нерівності в багатстві та доходах, і в цілому дає людям відчуття того, що вони беруть участь у спільній справі, стикаються зі спільними викликами, і що вони є членами однієї спільноти». Підхід, заснований на здатності членів суспільства працювати разом, дає інший тип визначення згуртованості: «Соціальна згуртованість - це стан справ, за якого група людей (окреслена географічним регіоном, наприклад, країною) демонструє здатність до співпраці, що створює клімат, сприятливий для змін»; «Соціальна згуртованість - це ступінь, до якого люди реагують на зміни»; «Соціальна згуртованість - це ступінь, до якого люди реагують колективно для досягнення бажаних результатів та подолання економічних, соціальних, політичних чи екологічних стресів (позитивних чи негативних), що впливають на них» («Concerted development of social cohesion indicators», 2005).

1.2 Засади соціальної згуртованості в соціальних та психологічних концепціях

Для кращого усвідомлення, що таке соціальна згуртованість, варто розглянути кілька концепцій, засадничих стосовно цього феномену.

Теорія соціальної ідентичності Генрі Теджфела та Джона Тернера пояснює, як люди формують самосвідомість відповідно до приналежності соціальним групам. Згідно з цією теорією, ми вважаємо себе членами певних груп (наприклад, за національністю, релігією, професією тощо) та порівнюємо свої групи з іншими. Це впливає на самооцінку, емоції, ставлення та поведінку людей щодо своїх та інших соціумів. Зазвичай люди прагнуть позитивно

вирізнятися серед інших груп і демонструвати переваги, що допомагає ідентифікувати схожості з членами своєї групи (in-group) і, відповідно, розбіжності (out-group) з іншими, а також може призводити до дискримінації, стереотипізації та конфліктів (Овчаренко, 2023).

Теджфел і Тернер говорять, що ідентичність здатна корегувати поведінку людини в певних ситуаціях. Творці теорії визначають два різновиди ідентичності: особистісна і соціальна. Перша характеризується сукупністю індивідуальних якостей індивіда, що відрізняють його від інших. Друга проявляється при належності індивіда до соціальної групи, коли індивід переймає норми та цінності тієї групи. Кожен із нас належить до численних груп, до прикладу, релігійних, спортивних, музичних тощо. Наше членство в кожній із цих груп доповнює наше розуміння того, ким ми є як особистості. Ми формуємо особисту ідентичність на основі наших індивідуальних цілей, досягнень тощо, а соціальну ідентичність ми формуємо на основі цілей, досягнень груп, до яких ми належимо. Живучи в соціумі, люди приймають певні норми та правила, які існують в суспільстві. Тим самим вони структурують своє життя, самоідентифікуються (Гончар & Рогатюк, 2014).

Інша концепція Генрі Теджфела – Теорія обмеженої групи – пояснює, чому люди краще довіряють, співчувають, симпатизують та співпрацюють із членами своєї групи, ніж із представниками інших. Так, люди потребують позитивної соціальної ідентичності, яку отримують завдяки приналежності до певних груп. Щоб усталити соціальну ідентичність та виокремити переваги своєї соціальної групи, вони порівнюють її з іншими. Як наслідок, раціональніший розподіл ресурсів у групі, учасники й учасники підтримують та захищають один одного чи одна одну (Овчаренко, 2023).

Позитивне внутрішньогрупове упередження можна пояснити тим, що група починає відігравати релевантну для себе роль, коли людина визначає себе через групу. Таким чином, порівняння між групами є емоційно навантаженим і еквівалентним порівнянню «я-інший», а групові загрози інтерпретуються як загрози власному «я». Автор описує стосунки між групою та аутгрупою як такі,

що передбачають «змагання за позитивну ідентичність», а категоризація аутгруп стратегічно побудована так, щоб максимізувати самооцінку. Таким чином, ставлення до членів аутгрупи безпосередньо пов'язане з мотивом захисту або посилення власного «Я». Оскільки ефекти соціальної ідентичності ґрунтуються на захисті та зміцненні Я-концепції, загроза Я-концепції інтуїтивно буде пов'язана з найсильнішими ефектами ідентичності. Коли групи становлять загрозу одна для одної, ефекти ідентифікації посилюються (Gazi Islam, 2014).

До прикладу в сфері ІТ члени команди, що працюють оффлайн можуть вважати членів команди, які працюють віддалено, ледарями. Вони також можуть робити багато інших неприємних припущень про членів своєї команди, які працюють у віддаленому режимі. Тут виникає ситуація «ми проти них», що призводить до стереотипізації та потенційної упередженості. Члени команди згуртовуються і стають «ми», а ті, хто не згуртовується, стають «ними». Члени поза групою сприймаються як «однакові», гомогенні і як такі, що мають більше негативних якостей. Це використовується для пояснення ворожості між соціальними групами (наприклад, республіканці проти демократів чи білі проти чорношкірих). Відповідно, це упередження створює проблеми зі згуртованістю людей.

Роберт Патнем розробив теорію соціального капіталу, який впливає на згуртованість. Американський політолог вважає, що соціальний капітал – це ресурс, який позначається на благополуччі суспільства. Висока довіра, заснована на неформальних нормах і особистих стосунках, веде до співпраці і, отже, до більшої ефективності в усіх починаннях. Це відображено у визначенні Патнема: «Соціальний капітал тут відноситься до особливостей соціальної організації, таких як довіра, норми та мережі, які можуть підвищити ефективність суспільства шляхом сприяння скоординованих дій». Це полегшує економічний обмін, оскільки зменшує потребу в дорогих адвокатах і складних контрактах, а отже, і витрати на операції. Прикладом цього є торгівці діамантами в Нью-Йорку, які торгують дорогими посилками з діамантами без контрактів і страхування, тому що вони довіряють один одному. Соціальний капітал також

покращує функціонування державних інституцій, що впливає на успішність ініціатив розвитку (Gelderblom, 2018).

Професор Патнем розрізняє два види соціального капіталу: внутрішній та зовнішній. Внутрішній соціальний капітал – це згуртованість і солідарність в громаді, наприклад, родині, етносі, між друзями тощо. Тоді як до зовнішнього належить налагодження зв'язків і співпраця між різними групами, наприклад, професійними, релігійними, політичними тощо. За Робертом Патнемом, обидва види соціального капіталу необхідні для гармонійного розвитку суспільства, проте їх необхідно збалансовувати. Коли переважає зовнішній капітал, група більш схильна до ізоляції, нетерпимості та конфліктів з іншими громадами. Якщо навпаки, то спільність та довіра один до одного втрачаються, відбувається соціальний розрив (Овчаренко, 2023).

Для Патнема соціальний капітал це те, що генерується, коли люди регулярно беруть участь у діяльності один з одним. Автор віддає належне Інтернету за те, що він об'єднує гетерогенні групи людей, долаючи обмеження часу і простору, він розглядає Інтернет і можливості, які він створює, скоріше як результат соціального капіталу, а не його причину. Іншими словами, Інтернет може доповнювати існуючі особисті стосунки, а не витіснити їх (Martikke, 2017).

Теорія соціального капіталу Патнема припускає, що довгострокові стосунки здатні створити згуртованість, яка приносить суспільні переваги, такі як зниження рівня злочинності, покращення здоров'я, щастя та навіть економічного процвітання.

1.3 Інституційні виміри соціальної згуртованості

Не так давно держави світу почали враховувати поняття «соціальна згуртованість» в своїх політиках. Глобалізація, невдачі з побудовою держави, орієнтованої на своїх громадян, поширення нерівностей в економічних та соціальних сферах та збільшення взаємодій між різними етнічними групами призвело до занепокоєння та привернення уваги міжнародних організацій та урядів країн з різних куточків світу до поняття соціальної згуртованості.

Наприкінці 90-х рр. ХХ ст. уряд Канади організував дослідницьку групу «Мережа соціальної згуртованості» (Social Cohesion Network), щоб протистояти проблемам, які постали через процеси глобалізації. Науковці розробили модель емпіричного вимірювання соціальної згуртованості і впровадили стратегії державної діяльності задля згуртування громадян Канади. Канадський інтерес був співзвучним з роботою Ради Європи, яка займалася Стратегією розбудови соціальної згуртованості на рівні ЄС, а також в 2000 р. створила Європейський Комітет Соціальної Згуртованості (the European Committee for Social Cohesion) (Дейнеко, 2021г, с. 199). Комітет займається оцінкою різних заходів, що проводяться на зміцнення соціальної згуртованості і на основі цього розробляють вдосконалення концепту. Головне завдання – це поширювати соціальну згуртованість серед держав-членів Ради Європи, шляхом створення гармонійного суспільства, де пануватиме взаєморозуміння між індивідами з різними поглядами, де усі матимуть рівні права та можливості. Акцент також робиться на незахищені верстви населення, як от молодь, люди з інвалідністю, щоб досягти суспільства без дискримінації (Горохова, Дубинська, Слаюте, Усик & Черних, 2023, с.34).

Об'єднаність Європейського Союзу забезпечується спільним формуванням політики, в тому числі розробкою стратегій соціальної згуртованості. До розгляду феномену соціальної згуртованості Європа підійшла наполегливо та створила один з найкращих теоретичних та методологічних концептів розвитку, що спрямований на прогрес в різних сферах життя. Ці підходи постійно змінюються та вдосконалюються в залежності від проблем, з якими стикаються країни Європейського союзу. Адже головна мета це сприяти збалансованому розвитку держав ЄС в сфері економічній та соціальній (Прокопчук, Ковальчук & Усюк, 2021, с.3).

У 2010 році в межах стратегії «Європа 2020» був також розглянутий концепт соціальної згуртованості. Це було включено в третій напрямок про всебічне вдосконалення, де ціллю була соціальна згуртованість в ролі світового благополуччя. Це було націлено на заохочення економічного розвитку, що має

проявлятися в низькому рівні безробіття та організації заходів з метою здобути згуртованість економічну, соціальну та територіальну (Кривда, О. В. & Кривда Д. О., 2020, с. 175).

Основними обов'язками соціальної згуртованості є:

- правова рівність усіх;
- повага до людей з різним культурним розмаїттям;
- залучення до індивідуальності, надання перспективи для формування особистості;
- спрямованість на демократію;
- соціальна підтримка та рівноправ'я;
- солідарність.

Згуртованість визначається вільними індивідами, що готові надавати взаємну допомогу і які йдуть до спільної мети, на основі демократичних процесів (Горохова та ін., 2023, с.70)

«Регіональний розвиток і згуртування» - розташований в трійці складових другої групи цілей з назвою «Згуртованість і цінності», був створений в рамках бюджету ЄС на 2021-2027 рр. Цей фінансовий план передбачає союзництво в економіці, валютній сфері, вкладання та розвиток людських талантів, соціальну згуртованість та збереження цінностей (Лукач, 2021, с.108).

Європейська Комісія вже розпочала роздуми про майбутнє, ведуться дискусії щодо подальшої стратегії після 2027 року на період 10 років. З ініціативи комісара було створено групу фахівців високого рівня з питань майбутнього політики згуртування, до якої увійшли представники різних сфер, зокрема науковці, колишні депутати Європарламенту, члени РЄ та національні посадовці, відповідальні за управління фондами політики згуртування. У 8-му Звіті про згуртованість викладено кілька ідей щодо реформ, які стосуються, нових рушійних сил нерівності, посилення ролі регіонів та вдосконалення інструментів, доступних для досягнення цілей згуртованості в довгостроковій перспективі. У цьому документі розглядається поточний стан політики згуртування.

Поки що ЄС соціальну згуртованість ставить на одне з провідних місць. Європейський союз в повній готовності спрямований на розвиток згуртованості економічної, соціальної та територіальної, щоб зменшувати регіональні нерівності. Політика націлена на всі райони, але найбільше все ж таки буде зосереджена на тих територіях, які розвиваються повільніше, особливо, де стаються надзвичайні ситуації, які потребують додаткової уваги. Європейська Комісія буде реагувати на проблеми, що виникають в малорозвинених районах, щоб забезпечити рівні права та можливості в усіх регіонах. Враховуючи попередні виклики з якими стикнувся світ, Європейський Союз зрозумів, що потрібно бути готовим до непередбачуваних ситуацій, вчасно реагувати на питання, які виникають, при тому не забувати про основні завдання політики (Третяк, 2023).

Загалом політика згуртованості ЄС направлена, щоб досягти головні завдання. Зокрема, це здійснюється через фінансову складову, що проявляється у підтримці тих регіонів, які розвиваються і мають ще значні проблеми. Стратегія на згуртованість стала основою для фінансування розвитку Європейського союзу в регіональному та соціальному напрямку, що має ключову роль в здійсненні програм, в які вкладають кошти та які втілюються в життя в ЄС. Певні держави, які входять до ЄС та які мають фінансові труднощі, без проблем отримують грошову допомогу, що може покрити 80% державних інвестицій. Проте фінансування здійснюється і загалом на країни ЄС, що робить їхню економіку міцнішою. Тож від політики спрямованої на соціальну згуртованість мають користь всі країни, що входять до складу ЄС, адже розбудована інфраструктура та реалізація різноманітних проектів сприяють підвищенню рівня задоволеності життям та його якістю (Чикаренко & Маматова, 2023, с.94).

Не лише ЄС описало в своїх програмах поняття «соціальна згуртованість». Нижче наведено дефініції в текстах нормативних актів різноманітних держав та інституцій.

Дефініції соціальної згуртованості у текстах нормативних актів
інституціоналізованих суб'єктів

Дефініція	Суб'єкт конструювання дискурсу, час
“Сукупність соціальних процесів, які допомагають прищепити особам почуття приналежності до однієї спільноти та відчувати, що їх визнають членами цієї спільноти”.	Комісія генерального планування Франції, 1997 р.
Соціальна згуртованість – це концепція, яка охоплює цінності та принципи, що спрямовані на те, щоб усі громадяни, без дискримінації та на рівних умовах мали доступ до основних соціальних і економічних прав. Соціальна згуртованість – це флагманська концепція, яка постійно нагадує про необхідність бути колективно уважними до будь-якого виду дискримінації. Це концепція для відкритого та полікультурного суспільства.	Рада Європи, 2001 р.
“Спроможність суспільства забезпечувати добробут усіх своїх членів, мінімізуючи розбіжності (диспропорції) та уникаючи маргіналізації. Згуртоване суспільство – це спільнота вільних людей, які здатні до взаємної підтримки та досягають спільних цілей демократичними засобами”.	Рада Європи, 2004 р.
Згуртоване суспільство працює “для добробуту всіх своїх членів, протидіє відчуженню (виключенню) та маргіналізації, формує	Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD), 2011 р.

<p>відчуття приналежності, сприяє довірі та пропонує своїм членам можливість висхідної мобільності” .</p>	
<p>“Постійний процес розвитку канадської спільноти, побудованої на основі спільних цінностей, спільних викликів і рівних можливостей, що сформовані на засадах почуття довіри, надії та взаємодопомоги серед усіх канадців”.</p>	<p>Уряд Канади (визначення запозичено за Ш. Дженнотт)</p>
<p>“Діалектика між запровадженими механізмами соціальної інклюзії (залученості) та ексклюзії (виключення) та реакціями, сприйняттями та ставленнями громадян до того, як ці механізми функціонують”.</p>	<p>Економічна комісія ООН для Латинської Америки та Карибського басейну (ECLAC), 2007 р.</p>
<p>Згуртованість формується на основі “зв’язків, заснованих на спільному почутті приналежності та прив’язаності, подібних цінностях, довірі та почутті “соціальної солідарності”.</p>	<p>Австралійський інститут охорони здоров’я та добробуту, 2005 р.</p>
<p>Визначає соціальну згуртованість як досягну, коли відбувається “возз’єднання системної організації, заснованої на ринкових відносинах, свободі можливостей і підприємстві, з прагненням до цінностей внутрішньої солідарності та взаємопідтримки, що забезпечує відкритий доступ до вигод і захист для всіх членів суспільства”.</p>	<p>Європейська фундація з питань поліпшення умов життя та праці (Eurofound), 1999 р.</p>
<p>Стратегічною метою державної регіональної політики до 2027 р. є розвиток та єдність,</p>	<p>Державна стратегія регіонального розвитку</p>

орієнтовані на людину: гідне життя в згуртованій, децентралізованій, конкурентоспроможній і демократичній Україні, забезпечення ефективного використання внутрішнього потенціалу територій та їх спеціалізації для досягнення сталого розвитку країни, що створює умови для підвищення рівня добробуту та доходів громадян під час досягнення згуртованості в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному та просторовому вимірах.	України на 2021–2027 роки, 2020 р.
---	------------------------------------

(Дейнеко, 2021а, с. 144-145).

Тож можна побачити, що в текстах нормативних актів інституціоналізованих суб'єктів чітко усвідомлюється важливість згуртованості суспільства, яка впроваджується в стратегіях державних політик.

Висновки до розділу 1

Вперше до поняття соціальна згуртованість доторкнувся Е. Дюркгейм, коли він говорив про механічну та органічну солідарність. При механічній солідарності панує колективна свідомість, а при органічній – індивідуальна. Дюркгейм говорить, що коли існує механічна солідарність, то соціальний зв'язок слабкий, а коли органічна, то він більш сильний.

Наступним про соціальну згуртованість згадував Ф. Тьонніс. Він говорив це в контексті спільноти і суспільства. У спільнотах люди один одного знають, відносини ґрунтуються на взаємності, а в суспільствах люди не обов'язково мають знати один одного, а відносини ґрунтуються на безособовості. Соціолог говорив, що в спільнотах люди більш схильні до соціальної згуртованості, ніж в суспільствах.

Поняття «соціальна згуртованість» надалі почало вивчатися і сучасними дослідниками. Наприклад, Себастьян Юнгер торкався тематики соціальної

згуртованості, розглядаючи військові спільноти. Він помітив, що війна об'єднує людей, подібно до того, як це буває в плем'ях. При спільній загрозі та меті люди інтенсивніше групуються, допомагають та підтримують один одного, частіше відбуваються комунікації, також ще важливим є фактор ідентифікації індивіда з спільнотою.

Загалом різноманітні підходи до визначення соціальної згуртованості говорять про такі важливі фактори, як довіра, наявність спільних цінностей, спроможність до співпраці, без яких важко уявити об'єднане суспільство. Генрі Теджфел та Джон Тернер розробили теорію соціальної ідентичності, яка пояснює, що люди здатні до ідентифікації себе з своїми групами та порівнюють їх з іншими. Ідентифікація відбувається при прийнятті цінностей норм та правил своєї групи. Усвідомлюючи приналежність до групи, індивіди починають відстоювати її та згуртовуються всередині групи, протиставляючи себе чужим групам. Політолог Роберт Патнем писав, що для процвітання суспільства необхідний соціальний капітал. Тобто для гармонійного розвитку важливо розбудовувати довіру, залучати людей до співпраці, лиш тоді вони будуть згуртованими.

Ідею соціальної згуртованості підхопили також і уряди різних держав. До прикладу, Канада наприкінці 90-х рр. XX ст. створила дослідницьку групу «Мережа соціальної згуртованості» (Social Cohesion Network), де вивчався цей концепт. Європейський союз також зацікавлений в дослідженнях щодо соціальної згуртованості, яке зокрема було включено у фінансовий план ЄС на 2021– 2027 рр. Метою ЄС є створення згуртованого суспільства, задля подолання нерівності в Європі та світі.

Розділ II. Методи та інструменти для розуміння соціальної згуртованості

2.1 Підходи науковців до вимірювання соціальної згуртованості

Аналізуючи досвід закордонних досліджень щодо підходів у вимірюванні соціальної згуртованості, важливо звернути увагу на внесок Р. Бергер-Шмітт. У 2002 році дослідниця розробила особистий підхід до того, як зрозуміти та оцінити рівень соціальної згуртованості. Бергер-Шмітт бере до розгляду соціальну згуртованість як інструмент задля досягнення двох цілей: зменшення нерівності та покращення соціального капіталу (Бибик & Савельчук, 2023, с. 9).

Таблиця 2.1

Модель емпіричної інтерпретації соціальної згуртованості за Р. Бергер-Шмітт

Виміри (домени)	Підвиміри	Показники
Нерівності	Локальні розбіжності в умовах життя	доступ до транспорту, дозвілля та культурних закладів, закладів освіти й охорони здоров'я, можливостей працевлаштування або стану навколишнього середовища
	Рівні можливості	розподіл життєвих шансів і ступінь дискримінації за ознаками статі, віку, інвалідності, національності, етнічної належності чи раси у різних життєвих доменах
	Соціальне виключення (ізоляція)	прояви безпритульності, соціальної дискримінації, відмови від навчання, тривалого безробіття та бідності
Соціальний капітал	Соціальні відносини у первинних соціальних групах та об'єднаннях	наявність і частота соціальних відносин із друзями, родичами та сусідами; соціальна підтримка у рамках цих неформальних мереж на випадок необхідності допомоги, особистих чи фінансових проблем; членство та діяльність у політичних і соціальних організаціях та інші форми громадської участі у суспільних сферах
	Якість соціальних відносин (спільні цінності, почуття належності, солідарності та довіри)	якість відносин із членами неформальних мереж, з окремими групами населення (ставлення до іноземців, загальна довіра до людей); належність (національна ідентичність)
	Якість інститутів (ефективність функціонування, надійність і стабільність)	довіра до політичних партій, оцінка системи охорони здоров'я, довіра до профспілок чи задоволеність установами соціального захисту

(Дейнеко, 2021в, с. 14).

Концепція соціальної згуртованості з точки зору нерівності має бути спрямована на зменшення нерівності в суспільстві, зменшення соціальної ізоляції та боротьбу за рівні та справедливі можливості для всіх. Тоді як з точки зору соціального капіталу, соціальна згуртованість має зміцнювати соціальні відносини, взаємодію та міцність зв'язків у відносинах. Щоб отримати цілісне,

реальне уявлення про соціальну згуртованість в суспільстві, важливо враховувати ці два виміри. Це означає, що соціальна згуртованість суспільства включає аспекти, які є частиною якості життя індивідів у цьому суспільстві. У своїй концепції дослідниця розглядає соціальне виключення як процес, що виникає внаслідок неспроможності соціальних інститутів виконувати свої функції, що спричиняє занедбаність умов життя індивідів. Соціальна згуртованість - це соціальна якість, яку люди відчують у своєму повсякденному житті. Наприклад, відчуття незбалансованості соціального середовища на роботі, в школі чи по сусідству, яке пов'язане з життям індивіда. Ця точка зору розглядає елементи соціальної згуртованості суспільства, що необхідні для формування якості життя індивідів у цьому суспільстві. У цьому контексті широке поняття якості життя включає в себе індивідуальні характеристики та якість суспільства (Malaysia Khairol Anuar Kamri, Aizathul Hani Abd Hamid, Ummi Munirah Syuhada Mohamad Zan, Azlina Abdullah⁴, Faridah Jalil & Mansor Mohd Noor, 2021, p. 18).

Проаналізувавши різноманітні джерела (статті, документи світових організацій), науковиця з Канади Дж. Дженсон представила свою модель соціальної згуртованості. Ця модель була сформована у вигляді 5 вимірів соціальної згуртованості, що представляють собою дві протилежні осі, одна з яких може нанести шкоди для формування соціальної згуртованості:

1. Приналежність / ізоляція – якщо людина не поділяє цінності групи, через які проявляються почуття спільності, то відбувається відокремлення від суспільства, тобто соціальна ізоляція.
2. Включення / виключення – важливість спільності потенціалу ринку, особливо в сфері працевлаштування, що показує рівень доступності та можливостей для всіх учасників суспільства; можливість бути включеним в життя суспільства.
3. Участь / пасивність – участь в прийнятті рішень, які значущі на державному рівні, зацікавленість в громадянському житті.

4. Прийняття / неприйняття – прийняття різних точок зору, толерантність до інакшості.
5. Легітимність / нелегітимність – стабільність та розвиток суспільства забезпечує державні інституції, котрі в змозі об'єднати людей з різними поглядами, проте це можливо лише тоді, коли ці інституції мають авторитет у населення, тобто легітимність. (Дейнеко, 2021в, с. 12).

Деякі дослідники критикували модель соціальної згуртованості Дженсон через брак чітких індикаторів та вимірювання. Тому ця концепція була доопрацьована П. Бернардом. Він представив ще один вимір соціальної згуртованості – рівність / нерівність, що впливає особливо на економічну сферу, адже рівний доступ матеріальних і нематеріальних ресурсів, призводить до покращення задоволеності життям, що безпосередньо впливає на соціальну згуртованість. До того ж дослідник соціальну згуртованість вимірює в трьох доменах: економічний, політичний, соціокультурний (Дейнеко, 2021в, с. 12).

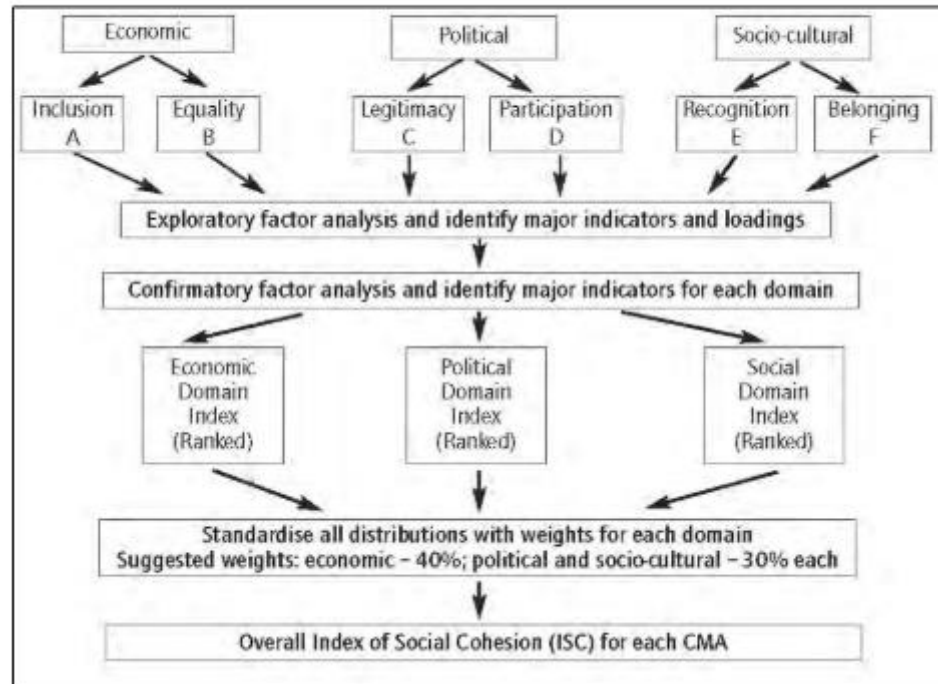
В. Істерлі, Дж. Ріцан, М. Вулкок вивчали взаємозв'язок між соціальною згуртованістю та покращенням економічного стану. Соціальну згуртованість вони визначали двома показниками: нерівністю доходів та етнічною фракціоналізацією. Суть полягає в тому, що існує сильна зворотна кореляція між високою ефективністю інституцій та нерівністю і фракціоналізацією (факторами, що перешкоджають згуртованості). Стверджується, що інклюзивне суспільство, яке характеризується соціальною згуртованістю, є найкращим підґрунтям для економічного зростання: «інклюзивна економіка та суспільство вимагають серйозних зусиль для розбудови та підтримки соціальної згуртованості. Це має значення в усіх країнах і для всіх членів суспільства, особливо для бідних, а також для їхніх перспектив жити з відчуттям власної спроможності, безпеки та можливостей". Така увага до соціальної інклюзії поряд із згуртованістю стала визначальною характеристикою багатьох робіт з питань соціального розвитку. Також при вивченні соціальної згуртованості дослідники розглядали ступінь залученості в громадських організаціях та довіру в суспільстві (Jenson, 2019b, p. 7).

Фернандо Рахултон, працюючи в Канаді, розробив багатовимірний показник соціальної згуртованості, який базується на роботах Дженсон.

Рисунок 2.2

Багатовимірність соціальної згуртованості

Figure 1. A Multi-dimensional measure of social cohesion

(Jenson, 2019a, p.7).

Досліджуючи концепт соціальної згуртованості, Дж. Чан здійснив свій вклад в це поняття. Він вперше надав чіткі складові соціальної згуртованості та фактори, що впливають на неї.

Таблиця 2.3

Модель емпіричного вимірювання соціальної згуртованості за Дж. Чаном

Виміри і компоненти	Індикатор	Питання опитувальника
Горизонтальний вимір і суб'єктивний компонент	Загальна міжособистісна довіра	Ступінь згоди з твердженнями: А. Не варто так легко довіряти людям у цій країні. В. Люди у цій країні завжди хочуть використати тебе
	Готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп	Ступінь згоди з твердженнями: А. Я хотів би витратити частину свого вільного часу на волонтерство/допомогу іншим. В. Я готовий платити більше податків, якщо це може покращити соціальний добробут. Чи були б Ви менш готові співпрацювати зі своїми колегами, якщо вони: А. з нижчого соціального прошарку; В. з вищого соціального прошарку; С. є представником сексуальних меншин; D. його/її політичні погляди відрізняються від Ваших; E. він/вона – новий іммігрант; F. він/вона користується системою державного соціального забезпечення
	Відчуття належності й ідентичності	Наскільки сильним є Ваше почуття належності до цієї країни (від 1 до 10)? Згода з твердженнями: А. Я пишаюся тим, що є членом цієї країни. В. Незважаючи на численні вади, ця країна все ще є нашим домом

(Дейнеко, 2021б, с. 195).

Таблиця 2.4

Модель емпіричного вимірювання соціальної згуртованості за Дж. Чаном

Виміри і компоненти	Індикатор	Питання опитувальника
Горизонтальний вимір і об'єктивний компонент	Соціальна участь і динамізм громадянського суспільства	Чи є Ви членом громадських організацій, політичних партій, профспілок, професійних товариств, церков, клубів тощо? Якщо так, то як часто Ви берете участь у їхній діяльності? Опишіть глибину участі у вищезазначених організаціях: Прості члени? Постійні помічники? Головні організатори?
	Добровільність і пожертвування	Як часто Ви допомагаєте своїм сусідам/друзям у таких справах, як домашня робота, фінансові проблеми й емоційні проблеми? Скільки годин (організованої) волонтерської роботи Ви провели за останній рік? Скільки пожертв (благодійним організаціям чи соціальним групам) Ви зробили за останній рік?
	Наявність чи відсутність основних міжгрупових союзів чи розколів	З якими групами в суспільстві Ви б: регулярно співпрацювали б (наведіть перелік) і не мали б бажання співпрацювати? (наведіть перелік)
Вертикальний вимір і суб'єктивний компонент	Довіра до державних діячів та основних соціальних інститутів	Довіра до місцевої влади, законодавців, державних службовців, судової системи, поліції, засобів масової інформації
Вертикальний вимір і об'єктивний компонент	Політична участь (активність)	Як часто Ви висловлюєте думки щодо поточних справ у ЗМІ? Як часто Ви брали участь у підписанні петицій, страйках, демонстраціях тощо? Як часто Ви брали участь у національних і місцевих виборах?

(Дейнеко, 2021б, с. 195).

Чан розробив методикку для вимірювання соціальної згуртованості, що включає горизонтальний та вертикальний виміри, що розглядаються з об'єктивного та суб'єктивного поглядів. Виміри соціальної згуртованості відображають види соціальних зв'язків, що виникають між різними учасниками суспільства. Вертикальний вимір характеризується зв'язками між громадянами та державою, а горизонтальний - зв'язками серед індивідів в суспільстві. Складові соціальної згуртованості дають змогу розглянути виміри з точки зору об'єктивного та суб'єктивного. Суб'єктивна складова відзначається особистим відчуттям довіри, приналежності та готовністю до надання допомоги. Це означає виявлення конкретних ознак об'єднаності на рівні організаційної структури внутрішніх факторів активності суб'єкта (соціальні установки). Об'єктивна складова соціальної згуртованості виявляється через соціальні активності, такі

як політична, громадська, а також дії стосовно співпраці та підтримки (Дейнеко, 2021б, с. 194-195).

Вслід за Дж. Чаном британський науковець Дж. Боттоні розробив семивимірну модель соціальної згуртованості, що розрахована на трьох рівнях: макро- (відносини між окремими людьми та суспільством), мезо- (відносини між окремими людьми та групами), мікро- (відносини між окремими індивідами). Також модель включає об'єктивний та суб'єктивний рівні (Bottoni, 2017).

Таблиця 2.5

Семивимірна схема соціальної згуртованості за Дж. Боттоні

Рівні та перспективи	Суб'єктивна перспектива	Об'єктивна перспектива
Мікро	Міжіндивідуальна довіра	Інтенсивність соціальних відносин
	Соціальна підтримка	
Мезо	Відкритість	Участь
Макро	Довіра до інститутів	Легітимність інститутів

(Bottoni, 2017).

Боттоні міжособистісну довіру визначає тим, чи довіряють, допомагають люди один одному та чи не намагаються мати користь у відносинах. Соціальна підтримка вимірюється тим, чи відчувається підтримка та допомога з боку близьких людей. Інтенсивність соціальних зв'язків – як часто індивіди бачаться з близькими, наявність в соціальному оточенні тих, з ким можна поговорити про особисте та участь в громадській діяльності. Відкритість характеризується відносинами до іммігрантів. Участь – належність до партій, інших організацій, участь в демонстраціях, бойкотах. Довіра до інститутів означає довіру до парламенту, правової системи, поліції, політиків, політичних партій та до міжнародних інституцій. Легітимність інститутів – задоволеність урядом, освітою, охороною здоров'я, механізмами демократії (Bottoni, 2017).

2.2 Методики вимірювання соціальної згуртованості закордонними організаціями

Розглядаючи вимірювання соціальної згуртованості різними організаціями, варто згадати ЄС. Вони використовують такі ключові показники: демографія, зайнятість/навчання, включення до ринку праці, соціальні виплати,

освіта, житло, участь у соціальному, культурному та політичному житті (Jenson, 2019a, p. 18).

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), досліджуючи соціальну згуртованість, визначила, що вона характеризується соціальною інтеграцією, соціальним капіталом і соціальною мобільністю.

- соціальна інтеграція визначається залученістю людини в життя суспільства, особливо тих, хто мають низький рівень соціального захисту;
- соціальний капітал охоплює суспільство, політику та економіку, проявляючись в довірі людей, дотриманні суспільних правил, позитивному ставленню щодо цінностей суспільства;
- соціальна мобільність – переміщення статусу вгору чи вниз по соціальній драбині (Биби́к, & Савельчук, 2023, с.10).

Також за вимірювання соціальної згуртованості взялася компанія Bertelsmann Stiftung. Їх методика називається -«Радар соціальної згуртованості» (Social Cohesion Radar). За основу було взято 3 домени: соціальні відносини, пов'язаність та орієнтація на загальне благо. Кожен з цих доменів має свої три сфери. Домен соціальні відносини визначається зв'язками між людьми, довірою та толерантністю. Домен пов'язаність характеризується приналежністю до групи, справедливістю та довірою до інститутів. Домен орієнтація на загальне благо вимірюється участю в різноманітних організаціях, взаємодопомогою та дотриманням норм та правил в суспільстві (Бондаренко, Бабенко & Боровський, 2017, с. 60).

Таблиця 2.6

Виміри соціальної згуртованості за Bertelsmann Stiftung

Домен	Сфера	Опис (люди в цьому суспільстві...)
Соціальні відносини	Соціальні зв'язки	мають сильні соціальні зв'язки
	Віра в людей	високо довіряють одне одному
	Прийняття інакшості	вважають індивідів з відмінними ціннісними орієнтаціями та стилями життя за рівноцінних
Пов'язаність	Ідентифікація	відчувають сильний зв'язок зі спільнотою та ідентифікують себе з нею
	Довіра до інститутів	мають високу довіру до інститутів
	Сприйняття справедливості	відчувають справедливе ставлення до себе
Орієнтація на загальне благо	Солідарність і взаємодопомога	відчувають відповідальність один за одного й за добробут одне одного
	Повага до соціальних норм	поважають і дотримуються норм і правил
	Громадянська залученість	беруть участь у соціальному й політичному житті

(Нестерова, Деліні & Заможський, 2019, с. 45)

Щоб виміряти соціальну згуртованість Bertelsmann Stiftung для аналізу використовують вторинні дані, проте методика дієва та застосовується в різних країнах (Бондаренко та ін., 2017, с. 60).

Вимірювання соціальної згуртованості в багатьох країнах визначається індексом соціальної згуртованості та примирення (SCORE). Цей індекс був розроблений спільно ООН та Центром сталого миру та демократичного розвитку за фінансової підтримки USAID. Цей індекс створений для оцінки стану миру в світі та має два компоненти: соціальна згуртованість та примирення. Соціальна згуртованість характеризується зв'язками між індивідами, групами та інституціями. Примирення визначається діями держави і позитивним середовищем для мирного життя між конфліктуючими індивідами (Дем'яненко & Іванісов, 2023, с. 110).

Висновки до розділу 2

Соціальна згуртованість це складне поняття, яке не просто виміряти. Різні науковці по-різному підійшли до методики вимірювання. Р. Бергер-Шмітт визначила, що важливими є два пункти – це нерівність та соціальний капітал. Дослідниця вважає, що для згуртованого суспільства варто зменшити нерівність, дати рівні можливості, заохочувати людей до взаємодій, зміцнення стосунків. Дж. Дженсон запропонувала п'ятивимірну модель соціальної згуртованості: приналежність / ізоляція, включення / виключення, участь / пасивність, прийняття / неприйняття, легітимність / нелегітимність. Кожний вимір має дві осі, тобто в будь-якому випадку присутність чи відсутність виміру буде впливати на суспільство. П. Бернارد трішки доповнив цю модель, додавши ще один вимір - рівність / нерівність. На думку Бернарда люди більш задоволені життям та схильні до згуртування, якщо мають однаковий доступ до ресурсів, особливо в економічній сфері. Загалом вчений вимірює соціальну згуртованість в таких напрямках: економічний, політичний, соціокультурний. В. Істерлі, Дж. Ріцан, М. Вулкок запропонували вимірювання за такими показниками: нерівномірний розподіл доходів, участь в громадських об'єднаннях, довіра, розділення людей за етнічною ознакою.

Дж. Чан розробив більш детальні показники для вимірювання соціальної згуртованості. У нього вона має вертикальний (відносини між громадянами та державою) та горизонтальний (відносини між людьми в суспільстві) виміри, об'єктивний (проявляється в соціальній діяльності) та суб'єктивний (власні відчуття довіри, готовність допомогти) погляди.

Після Дж. Чана, Дж. Боттоні розробив модель соціальної згуртованості, що складається з 7 вимірів: довіра між людьми, надання допомоги, частота зв'язків, ступінь толерантності, приналежність до організацій, довіра до установ, та задоволеність ними.

Окрім окремих дослідників, соціальну згуртованість вивчають міжнародні організації. До прикладу, ЄС для вимірювання використовують соціально-економічні показники. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) використовує довіру, включеність в суспільне життя, рух по соціальній

драбині. Компанія Bertelsmann Stiftung розробила детальнішу методику під назвою - «Радар соціальної згуртованості», яку використовують країни у своїх дослідженнях. Вимірюють вони соціальну згуртованість крізь зв'язки між людьми, ідентифікацію з спільнотами, солідарність з іншими. Також існує індекс соціальної згуртованості – SCORE. Індекс спрямований на вивчення соціальної згуртованості, а також має на меті встановити мир.

Розділ III. Емпіричне дослідження рівня соціальної згуртованості українців під час війни

3.1 Дослідження соціальної згуртованості українців під час війни методикою SCORE

Як зазначалося в попередньому розділі, ПРООН, USAID та SeeD проводять дослідження рівня соціальної згуртованості за допомогою розробленого ними індексу соціальної згуртованості та примирення (SCORE). В 2024 році цими організаціями був опублікований звіт, де можна побачити порівняння показників соціальної згуртованості між двома роками: 2023 і 2021. Показники, які розглядалися: підзвітність органів влади, співпраця в громаді, відсутність відчуття соціальної загрози, плюралістична українська ідентичність, відчуття приналежності до своєї країни, відчуття громадянського обов'язку, соціальна близькість, соціальна толерантність, відчуття, що українська влада піклується («Соціальна згуртованість в Україні», 2024).

Таблиця 3.1

Тенденції національного рівня в динаміці показників соціальної згуртованості:
2021 і 2023 роки, RESCORE

(«Соціальна згуртованість в Україні», 2024).

Результати дослідження показують зростання показників соціальної згуртованості в 2023 році в порівнянні з 2021. Найбільша різниця характерна для таких показників: відчуття, що українська влада піклується, підзвітність органів влади, відчуття громадянського обов'язку та відчуття приналежності до своєї країни. Найбільше зріс показник про відчуття, що влада України піклується про своїх громадян (+2), проте якщо глянути на загальну картину, то цей показник, а також звітність з боку державних органів мають найнижчі оцінки за 10-бальною шкалою. Найвищі бали мають показники про приналежність до України, плюралістична українська ідентичність та відсутність відчуття соціальної загрози. Усі інші показники мають середні бали, які залишаються майже на одному рівні, що означає, що повномасштабне вторгнення не дало значного впливу на толерантність, співпрацю, соціальну близькість та ін. («Соціальна згуртованість в Україні», 2024).

Таблиця 3.2

Деякі елементи соціальної згуртованості: 2022 рік порівняно з 2023 роком,

SHARP

Показник	2022 (осінь)	2023 (весна)	Різниця
Відчуття, що українська влада піклується	5,8	4,5	-1,3
Відчуття громадянського обов'язку	7,6	7,3	-0,3
Відчуття приналежності до своєї країни	9,5	9,3	-0,2
Плюралістична українська ідентичність	8,2	8,2	0,0
Співпраця в громаді	5,5	5,6	0,1
Соціальна толерантність	6,9	7,2	0,3

(«Соціальна згуртованість в Україні», 2024).

Якщо порівнювати ті ж показники за час повномасштабного вторгнення, то можна простежити, що в 2023 році в порівнянні з 2022 роком, відчуття, що українська влада піклується знизилося (-1,3), що означає слабший зв'язок з державою, який потрібно покращувати («Соціальна згуртованість в Україні», 2024).

В дослідженні також зазначається, що українці (51% опитаних) мають певне негативне ставлення до ЛГБТКІ+ спільнот, схоже ставлення і до людей, які вживають наркотики (70% опитаних так вважають). Щодо соціальної толерантності, то в Івано-Франківській області цей показник найнижчий в порівнянні з іншими областями, така ж ситуація з соціальною близькістю та відсутністю відчуття соціальної загрози. До того ж ці показники ще й нижчі в 2023 році, ніж в 2021 в цій області. Натомість, для прифронтових областей, таких як Херсонська, Харківська та Миколаївська, характерні вищі з-поміж інших областей бали по цим показникам («Соціальна згуртованість в Україні», 2024).

Щодо ставлення до людей з інших регіонів, то українці мають позитивну налаштованість до внутрішньо переміщених осіб, проте ця налаштованість переростає в негатив, коли згадуються люди, що проживають на територіях, що

не контролює Україна (ще до повномасштабного вторгнення): в окупованому Криму, Донецькій та Луганській областях («Соціальна згуртованість в Україні», 2024).

3.2 Методика та організація власного дослідження

В рамках власного емпіричного дослідження соціальної згуртованості нас цікавила діяльність волонтерів та волонтерських організацій в Україні. Опишемо основні моменти програми дослідження: актуальність, проблемну ситуацію, мету, об'єкт та предмет, задачі, метод збору даних.

Актуальність дослідження. Соціальна згуртованість є важливим фактором для розвитку держави. Коли громадяни соціально згуртовані, то в суспільстві панує стабільність та відсутність конфліктів. Коли люди згуртовані, то вони піклуються один про одного, ідентифікують себе з державою та співпрацюють заради спільної мети. Війна, яка розпочалася в 2014 році на Сході України, а в 2022 році поширилася на всю територію країни, неодмінно лишила свій слід на соціальній згуртованості українців. Розуміння того, як саме військові дії вплинули на соціальну згуртованість людей в Україні дасть змогу вибудовувати стратегії для розвитку держави.

Проблемна ситуація. Війна має сильний вплив на життя суспільства. Збройні тривалі дії можуть призводити до розколу соціуму, тоді виникають конфлікти між людьми. Якщо влада не приймає жодних заходів щодо подолання криз, то громадяни починають відчувати недовіру до влади. Під час війни спостерігається погіршення економічного стану, безробіття, нерівність, несправедливість, що лише погіршує загальну ситуацію. Тож дослідження соціальної згуртованості є вкрай важливим для стабілізації суспільства під час війни.

Мета дослідження: виявлення рівня згуртованості українців під час війни

Об'єкт дослідження: діяльність людей та організацій, що допомагають під час війни в Україні

Предмет дослідження: рівень соціальної згуртованості під час війни в Україні

Метод збору даних: контент-аналіз діяльності суб'єктів волонтерської діяльності у відкритих джерелах.

Контент-аналіз це один з соціологічних методів досліджень для систематичного аналізу текстів. За допомогою контент-аналізу можна отримати об'єктивні дані, адже цей метод базується на чітких правилах аналізу. Для цього розробляється рубрикатор, де є чіткі показники за якими аналізуються тексти. Контент-аналіз є потужним методом досліджень, що дає змогу виявляти тенденції. Такий вид аналізу використовується людьми з різних сфер, зокрема він був обраний і для дослідження волонтерських ініціатив в Україні під час війни.

Завдання:

1. На основі 8 індикаторів соціальної згуртованості Дж. Чана розробити рубрикатор для контент-аналізу діяльності суб'єктів волонтерства в Україні
2. Відібрати одиниці аналізу у відкритих джерелах, коротко схарактеризувати їх, закодувати діяльність у відповідності до розробленого рубрикатора.
3. Провести аналіз зібраних даних та виявити рівень соціальної згуртованості українців

Вибірка. Для аналізу методом випадкового відбору бралася діяльність окремих волонтерів та волонтерських організацій з 22 областей України.

Під час війни в соцмережах та на власні очі можна було спостерігати, як люди в усіх регіонах України підтримують один одного - ледь не кожен почав займатися волонтерською діяльністю. Тож, аналізуючи соціальну згуртованість, важко оминати волонтерство, що відіграє важливу роль в розвитку країни.

Індикатори за якими проводився аналіз:

- політична участь (активність);
- довіра до державних діячів та основних соціальних інститутів;
- участь в міжгрупових союзах;

- добровільність і пожертвування;
- соціальна участь і динамізм громадянського суспільства;
- відчуття належності й ідентичність;
- готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп;

Гіпотези:

1. Відчуття приналежності з власною країною учасників волонтерської діяльності проявляється на високому рівні.
2. Досліджувані під час війни довіряють один одному на високому рівні.
3. Довіру до державних діячів під час війни можна спостерігати на низькому рівні.
4. Громадяни долучаються до політичного життя держави на високому рівні.
5. Серед суб'єктів волонтерської діяльності готовність допомагати іншим виявляється на високому рівні.

3.3 Аналіз результатів власного дослідження

Опишемо зібрані в результаті нашого дослідження дані у форматі: *область України, назва суб'єкта волонтерської діяльності, короткий опис діяльності, дані контент аналізу діяльності згідно з рубрикатором.*

Волинська область. VolWest Hub – волонтерський центр, що надає допомогу військовим. З початку повномасштабного вторгнення волонтери рятують життя військовослужбовцям. У хабі збирають аптечки відповідно до міжнародних норм щодо надання домедичної допомоги. Окрім цього, вони збирають тактичні рюкзаки, створюють м'які ноші та інші предмети, необхідні при першій допомозі. VolWest Hub проводить навчання для військових, як правильно надавати допомогу медичну і надає свої книги для навчання медицині («Найголовніше – фідбек від військових», 2022).

Таблиця 3.3

Результати контент-аналізу діяльності «VolWest Hub»

Назва	VolWest Hub				
Рік	2022				
Місце	Луцьк				
Спрямованість	Волонтерство для військових (ліки)				
Масштаб	На Україну (на схід)				
	Високий	Середній	Низький	Відсутній	Неможливо визначити
Загальна міжособистісна довіра		2			
Готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп	1				
Відчуття належності й ідентичність	1				
Соціальна участь і динамізм громадянського суспільства	1				
Добровільність і пожертвування	1				
Участь в міжгрупових союзах	1				
Довіра до державних діячів та основних соціальних інститутів					5
Політична участь (активність)					5

Львівська область. БО "Центр волонтерства та захисту" – благодійна організація, що надає підтримку цивільному населенню з початку повномасштабного вторгнення. Волонтери та бізнесмени надають гуманітарну допомогу, збирають набори продуктів харчування та ліків. Допомога здійснюється в регіони, які постраждали від російської агресії. Також організація надає підтримку біженцям, особливо це було на початку ескалації з боку ворога («Як був заснований БО "Центр волонтерства та захисту"», 2023).

Таблиця 3.4

Результати контент-аналізу діяльності «Центр волонтерства та захисту»

Назва	Центр волонтерства та захисту				
Рік	2022				
Місце	Львів				
Спрямованість	Гуманітарні потреби				
Масштаб	На Україну				
	Високий	Середній	Низький	Відсутній	Неможливо визначити
Загальна міжособистісна довіра	1				
Готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп	1				
Відчуття належності й ідентичності	1				
Соціальна участь і динамізм громадянського суспільства	1				
Добровільність і пожертвування	1				
Участь в міжгрупових союзах	1				
Довіра до державних діячів та основних соціальних інститутів		2			
Політична участь (активність)			3		

Запорізька область. KOLO – благодійний фонд ІТ-спільноти, який розпочав функціонувати в березні 2022 року. Провідні українські спеціалісти в сфері технологій збирають кошти для військових. Їхня увага зосереджена на раціях, дронах, бронежилетах, тепловізорах («KOLO: Благодійний фонд», 2022).

Таблиця 3.5

Результати контент-аналізу діяльності «KOLO»

Назва	KOLO				
Рік	2022				
Місце	Запоріжжя				
Спрямованість	Військова допомога				
Масштаб	На Україну				
	Високий	Середній	Низький	Відсутній	Неможливо визначити
Загальна міжособистісна довіра	1				
Готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп	1				
Відчуття належності й ідентичності	1				
Соціальна участь і динамізм громадянського суспільства	1				
Добровільність і пожертвування	1				
Участь в міжгрупових союзах		2			
Довіра до державних діячів та основних соціальних інститутів		2			
Політична участь (активність)			3		

Вінницька область. Сергій Вознюк – волонтер, якому 91 рік. Через важкі сімейні обставини, пов’язані з сталінськими репресіями, змушений був жити в Росії деякий час, але Сергій завжди думав про Україну. Повернувшись на Батьківщину, наразі проживає на Вінниччині. Волонтерством почав займатися ще до повномасштабного вторгнення. Наразі він створює маскувальні сітки, та заготовлює консервацію, які відправляються на фронт («На Вінниччині 91-річний волонтер», 2023).

Таблиця 3.6

Результати контент-аналізу діяльності волонтера Сергія Вознюка

Назва	Волонтер				
Рік	2019				
Місце	Вінничина, м. Ямпіль				
Спрямованість	Гуманітарна допомога				
Масштаб	На Україну				
	Високий	Середній	Низький	Відсутній	Неможливо визначити
Загальна міжособистісна довіра	1				
Готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп	1				
Відчуття належності й ідентичності	1				
Соціальна участь і динамізм громадянського суспільства		2			
Добровільність і пожертвування	1				
Участь в міжгрупових союзах			3		
Довіра до державних діячів та основних соціальних інститутів			3		
Політична участь (активність)				4	

Полтавська область. Олександр Каніболоцький – 64-річний чоловік, що проживає на Полтавщині. Він проїжджає тисячі кілометрів, щоб зібрати кошти на потреби військових. Олександр на своєму рахунку має три велопробіги. За час останнього подолав 5 областей України та зібрав більше мільйона гривень (Солопко, 2024).

Таблиця 3.7

Результати контент-аналізу діяльності волонтера Олександра
Каніboloцького

Назва	Волонтер				
Рік	2022				
Місце	Полтавщина				
спрямованість	Військова допомога				
масштаб	На Схід України				
	Високий	Середній	Низький	Відсутній	Неможливо визначити
Загальна міжособистісна довіра		2			
Готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп	1				
Відчуття належності й ідентичності	1				
Соціальна участь і динамізм громадянського суспільства			3		
Добровільність і пожертвування	1				
Участь в міжгрупових союзах			3		
Довіра до державних діячів та основних соціальних інститутів			3		
Політична участь (активність)					5

Закарпатська область. ГО "Волонтери Закарпаття" – це організація, яка базується в Ужгороді, проте налічує сотні волонтерів. Волонтерством організація займається з початку війни. Раніше надавали допомогу АТО, зараз продовжують справу та підтримують військових, окрім цього допомагають дитячим будинкам та важкохворим закарпатцям (Громадська організація "Волонтери Закарпаття", 2022).

Таблиця 3.8

Результати контент-аналізу діяльності "Волонтери Закарпаття"

Назва	ГО "Волонтери Закарпаття"				
Рік	2014				
Місце	Ужгород				
Спрямованість	Військова, гуманітарна допомога				
Масштаб	На область, на схід				
	Високий	Середній	Низький	Відсутній	Неможливо визначити
Загальна міжособистісна довіра	1				
Готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп	1				
Відчуття належності й ідентичності	1				
Соціальна участь і динамізм громадянського суспільства	1				
Добровільність і пожертвування	1				
Участь в міжгрупових союзах	1				
Довіра до державних діячів та основних соціальних інститутів		2			
Політична участь (активність)					5

Херсонська область. Ігор Цуркан – викладач в університеті, раніше працював в туристичній сфері, а зараз займається волонтерством. Надає гуманітарну допомогу в Херсоні та області, особливо, це було актуально під час окупації Херсона. Ігор допомагав забезпечувати людей їжею, одягом та ліками. (Іванова, 2023).

Таблиця 3.9

Результати контент-аналізу діяльності волонтера Ігоря Цуркана

Назва	Волонтер				
Рік	2022				
Місце	Херсон				

Спрямованість	Гуманітарна допомога				
Масштаб	Локально, по області				
	Високий	Середній	Низький	Відсутній	Неможливо визначити
Загальна міжособистісна довіра	1				
Готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп	1				
Відчуття належності й ідентичності	1				
Соціальна участь і динамізм громадянського суспільства	1				
Добровільність і пожертвування	1				
Участь в міжгрупових союзах	1				
Довіра до державних діячів та основних соціальних інститутів		2			
Політична участь (активність)		2			

Рівненська область. Місцеві діти створюють власними руками прикраси з резинок для плетіння та малюють картини. Валерія Мацнева збирає кошти для військових потреб батька. Валерія разом з подругами після навчання виходять на вулицю та продають свої вироби (Савчук & Кривко, 2023).

Таблиця 3.10

Результати контент-аналізу діяльності дітей-волонтерів

Назва	Волонтер, діти				
Рік	2023				
Місце	Рівне				
Спрямованість	Військова допомога				

Масштаб	Локально				
	Високий	Середній	Низький	Відсутній	Неможливо визначити
Загальна міжособистісна довіра	1				
Готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп	1				
Відчуття належності й ідентичності	1				
Соціальна участь і динамізм громадянського суспільства			3		
Добровільність і пожертвування	1				
Участь в міжгрупових союзах				4	
Довіра до державних діячів та основних соціальних інститутів		2			
Політична участь (активність)				4	

Дніпропетровська область. В соціальних центрах Дніпра жінки пенсійного віку виготовляють подушки, килими, обереги, рукавиці та в'яжуть шкарпетки. Все це пенсіонерки роблять для військових на фронт та пораненим в шпиталі (Вагнер, 2023).

Таблиця 3.11

Результати контент-аналізу діяльності бабусь-волонтерів

Назва	Волонтер, бабусі				
Рік	2022				
Місце	Дніпро				
Спрямованість	Гуманітарна допомога для військових				
Масштаб	Локально				
	Високий	Середній	Низький	Відсутній	Неможливо визначити
Загальна міжособистісна довіра	1				
Готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп	1				

Відчуття належності й ідентичність	1				
Соціальна участь і динамізм громадянського суспільства		2			
Добровільність і пожертвування	1				
Участь в міжгрупових союзах				4	
Довіра до державних діячів та основних соціальних інститутів		2			
Політична участь (активність)				4	

Івано-Франківська область. ГО «Дружина Воїна» - це організація, створена жінками, чії чоловіки на війні. Дівчата підтримують одна одну, плетуть сітки на фронт. Також вони збирають гроші на ЗСУ, до прикладу в 2024 році влаштували виставку авто (фото за донат), жінки показували навички водіння, а також був ярмарок («В Івано-Франківську на благодійному автосвяті», 2024).

Таблиця 3.12

Результати контент-аналізу діяльності «Дружина Воїна»

Назва	ГО «Дружина Воїна»				
Рік	2014				
Місце	Івано-Франківськ				
Спрямованість	Військова допомога, соціальні ініціативи				
Масштаб	Локально, + на схід				
	Високий	Середній	Низький	Відсутній	Неможливо визначити
Загальна міжособистісна довіра	1				
Готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп	1				
Відчуття належності й ідентичність	1				
Соціальна участь і динамізм громадянського	1				

суспільства					
Добровільність і пожертвування	1				
Участь в міжгрупових союзах		2			
Довіра до державних діячів та основних соціальних інститутів		2			
Політична участь (активність)		2			

Чернівецька область. Валерій Манарха – провів марафон на ходунках. Чоловік більше десяти років бореться з наслідками інсульту, але це не завадило йому бути волонтером. Валерій зібрав кошти на РЕБи та FPV-дрони для військових (Гура, 2024).

Таблиця 3.13

Результати контент-аналізу діяльності волонтера Валерія Манарха

Назва	Волонтер				
Рік	2024				
Місце	с. Путила, Буковина				
Спрямованість	Військова допомога, соціальні ініціативи				
Масштаб	На Схід				
	Високий	Середній	Низький	Відсутній	Неможливо визначити
Загальна міжособистісна довіра	1				
Готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп	1				
Відчуття належності й ідентичності	1				
Соціальна участь і динамізм громадянського суспільства			3		
Добровільність і пожертвування	1				
Участь в міжгрупових союзах				4	
Довіра до державних діячів та основних соціальних інститутів		2			

Політична участь (активність)			3		
----------------------------------	--	--	---	--	--

Тернопільська область. Степан Зазуляк – 21-річний студент, що виробляє FPV-дрони для військових. Хлопець зміг залучити до справи друзів та родичів. Разом вони створюють безпілотники під потреби хлопців з фронту. Коштами на деталі їх забезпечують небайдужі люди, що донатять (Дайнега, 2024).

Таблиця 3.14

Результати контент-аналізу діяльності волонтера Степана Зазуляка

Назва	Волонтер				
Рік	2023				
Місце	Тернопіль				
Спрямованість	Військова допомога				
Масштаб	На Україну				
	Високий	Середній	Низький	Відсутній	Неможливо визначити
Загальна міжособистісна довіра	1				
Готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп	1				
Відчуття належності й ідентичності	1				
Соціальна участь і динамізм громадянського суспільства		2			
Добровільність і пожертвування	1				
Участь в міжгрупових союзах			3		
Довіра до державних діячів та основних соціальних інститутів		2			
Політична участь (активність)					5

Житомирська область. «Синьо-жовті серця» - благодійний фонд, що займається збором коштів на прилади для військовослужбовців. Волонтери також виготовляють окопні свічки, плетуть сітки, надають ліки та їжу («Завдяки акції «Кава для ЗСУ», 2024).

Таблиця 3.15

Результати контент-аналізу діяльності «Синьо-жовті серця»

Назва	БФ «Синьо-жовті серця»				
Рік	2022				
Місце	Тернопіль				
Спрямованість	Військова допомога, гуманітарна допомога військовим				
Масштаб	На Схід				
	Високий	Середній	Низький	Відсутній	Неможливо визначити
Загальна міжособистісна довіра	1				
Готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп	1				
Відчуття належності й ідентичності	1				
Соціальна участь і динамізм громадянського суспільства	1				
Добровільність і пожертвування	1				
Участь в міжгрупових союзах		2			
Довіра до державних діячів та основних соціальних інститутів		2			
Політична участь (активність)		2			

Одеська область. ГО «Вірні та вільні» - громадська організація, заснована військовослужбовцем-добровольцем Віталієм Герсаком. Організація допомагає захисникам продуктами, одягом, технікою. Також надається підтримка ветеранам війни («В Одесі волонтери передали», 2024).

Таблиця 3.16

Результати контент-аналізу діяльності «Вірні та вільні»

Назва	ГО «Вірні та вільні»				
Рік	2023				

Місце	Одеса				
Спрямованість	Військова допомога				
Масштаб	На Схід				
	Високий	Середній	Низький	Відсутній	Неможливо визначити
Загальна міжособистісна довіра	1				
Готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп	1				
Відчуття належності й ідентичності	1				
Соціальна участь і динамізм громадянського суспільства	1				
Добровільність і пожертвування	1				
Участь в міжгрупових союзах		2			
Довіра до державних діячів та основних соціальних інститутів			3		
Політична участь (активність)	1				

Миколаївська область. "Щедрик" – благодійна організація, яка опікується потребами цивільного населення Миколаївщини. Основна їхня діяльність це харчовий напрямок, психологічна та юридична допомога (Щедрик, 2024).

Таблиця 3.17

Результати контент-аналізу діяльності "Щедрик"

Назва	БО "Щедрик"				
Рік	2022				
Місце	Миколаїв				
Спрямованість	Гуманітарна допомога				
Масштаб	Локально				
	Високий	Середній	Низький	Відсутній	Неможливо визначити
Загальна міжособистісна довіра	1				

Готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп	1				
Відчуття належності й ідентичності	1				
Соціальна участь і динамізм громадянського суспільства	1				
Добровільність і пожертвування	1				
Участь в міжгрупових союзах	1				
Довіра до державних діячів та основних соціальних інститутів		2			
Політична участь (активність)	1				

Хмельницька область. «Волонтери Поділля» – благодійний фонд, що здійснює свою діяльність з 2014 року. Фонд надає допомогу лише військовим, забезпечуючи їх автівками, дронами та іншими необхідними спорядженнями. Також волонтери здійснюють гуманітарну допомогу для військових та допомагають дитячим будинкам («Благодійний фонд «Волонтери Поділля», 2022).

Таблиця 3.18

Результати контент-аналізу діяльності «Волонтери Поділля»

Назва	БФ «Волонтери Поділля»				
Рік	2014				
Місце	Хмельницький				
Спрямованість	Гуманітарна допомога, Військова допомога				
Масштаб	Локально, на Схід				
	Високий	Середній	Низький	Відсутній	Неможливо визначити
Загальна міжособистісна довіра	1				
Готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп	1				

Відчуття належності й ідентичності	1				
Соціальна участь і динамізм громадянського суспільства	1				
Добровільність і пожертвування	1				
Участь в міжгрупових союзах	1				
Довіра до державних діячів та основних соціальних інститутів		2			
Політична участь (активність)					5

Чернігівська область. «10 гривень Прилуки» - благодійний фонд займається гуманітарною допомогою та забезпечує армію всім необхідним (10 гривень Прилуки, 2024).

Таблиця 3.19

Результати контент-аналізу діяльності «10 гривень Прилуки»

Назва	БФ «10 гривень Прилуки»				
Рік	2017				
Місце	Прилуки				
Спрямованість	Гуманітарна допомога, Військова допомога				
Масштаб	на Схід				
	Високий	Середній	Низький	Відсутній	Неможливо визначити
Загальна міжособистісна довіра	1				
Готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп	1				
Відчуття належності й ідентичності	1				
Соціальна участь і динамізм громадянського суспільства	1				
Добровільність і пожертвування	1				
Участь в міжгрупових	1				

союзах					
Довіра до державних діячів та основних соціальних інститутів		2			
Політична участь (активність)					5

Київська область. Благодійний фонд Сергія Притули - створений до повномасштабного вторгнення займався допомогою лікарям, людям з обмеженими можливостями та розвитком освіти. Наразі фонд надає гуманітарну допомогу людям, що зазнали значних втрат через війну, а також військову допомогу, збираючи кошти, закуповує дрони, авто, засоби зв'язку та іншу необхідну техніку (Благодійний фонд Сергія Притули, 2024).

Таблиця 3.20

Результати контент-аналізу діяльності благодійного фонду
Сергія Притули

Назва	Благодійний фонд Сергія Притули				
Рік	2020				
Місце	Київ				
Спрямованість	Гуманітарна допомога, Військова допомога				
Масштаб	На Україну				
	Високий	Середній	Низький	Відсутній	Неможливо визначити
Загальна міжособистісна довіра	1				
Готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп	1				
Відчуття належності й ідентичності	1				
Соціальна участь і динамізм громадянського суспільства	1				
Добровільність і пожертвування	1				
Участь в міжгрупових союзах	1				
Довіра до державних діячів та основних соціальних	1				

інститутів					
Політична участь (активність)	1				

Черкаська область. "Родина" – громадська організація, що надає гуманітарну допомогу. Волонтери власноруч ліплять вареники та печуть випічку. Готову їжу передають військовим (Столбова & Рева, 2024).

Таблиця 3.21

Результати контент-аналізу діяльності «Родина»

Назва	ГО «Родина»				
Рік	2022				
Місце	Чигирин				
Спрямованість	Гуманітарна допомога				
Масштаб	На Схід				
	Високий	Середній	Низький	Відсутній	Неможливо визначити
Загальна міжособистісна довіра	1				
Готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп	1				
Відчуття належності й ідентичності	1				
Соціальна участь і динамізм громадянського суспільства	1				
Добровільність і пожертвування	1				
Участь в міжгрупових союзах	1				
Довіра до державних діячів та основних соціальних інститутів		2			
Політична участь (активність)		2			

Кіровоградська область. "Мачок" – благодійний фонд, що забезпечує військових необхідними речами. Волонтери плетуть сітки, привозять автомобілі, ремонтують їх, допомагають з медициною. У фонді навіть працюють діти, що власноруч виготовляють вироби та продають їх (Куницька & Журавська, 2023).

Таблиця 3.22

Результати контент-аналізу діяльності "Мачок"

Назва	БФ «Мачок»				
Рік	2022				
Місце	Кропивницький				
Спрямованість	Військова допомога				
Масштаб	На Схід				
	Високий	Середній	Низький	Відсутній	Неможливо визначити
Загальна міжособистісна довіра	1				
Готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп	1				
Відчуття належності й ідентичності	1				
Соціальна участь і динамізм громадянського суспільства	1				
Добровільність і пожертвування	1				
Участь в міжгрупових союзах	1				
Довіра до державних діячів та основних соціальних інститутів		2			
Політична участь (активність)		2			

Сумська область. "Ми тут – Північний форпост" – благодійний фонд, що плете маскувальні сітки для військових. Майже кожного дня приходять десятки людей допомагати. За останній рік сплели 1200 сіток (Гладенко & Ворона, 2023).

Таблиця 3.23

Результати контент-аналізу діяльності "Ми тут – Північний форпост"

Назва	"Ми тут – Північний форпост"				
Рік	2022				
Місце	Суми				
Спрямованість	Гуманітарна допомога				
Масштаб	На Схід				

	Високий	Середній	Низький	Відсутній	Неможливо визначити
Загальна міжособистісна довіра	1				
Готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп	1				
Відчуття належності й ідентичність	1				
Соціальна участь і динамізм громадянського суспільства	1				
Добровільність і пожертвування	1				
Участь в міжгрупових союзах	1				
Довіра до державних діячів та основних соціальних інститутів		2			
Політична участь (активність)			3		

Харківська область. Волонтерське об'єднання «Харків» допомагає дітям, що постраждали від війни, також людям похилого віку та людям з обмеженими можливостями. Волонтери займаються гуманітарним напрямком: влаштовують різноманітні заходи для психологічної підтримки дітей, забезпечують житлом, ліками та їжею (Волонтерське об'єднання «ХАРКІВ», 2022).

Таблиця 3.24

Результати контент-аналізу діяльності «Харків»

Назва	Волонтерське об'єднання «Харків»				
Рік	2022				
Місце	Харків				
Спрямованість	Гуманітарна допомога				
Масштаб	Локально, по області				
	Високий	Середній	Низький	Відсутній	Неможливо визначити
Загальна міжособистісна довіра	1				
Готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп	1				

Відчуття належності й ідентичності	1				
Соціальна участь і динамізм громадянського суспільства	1				
Добровільність і пожертвування	1				
Участь в міжгрупових союзах	1				
Довіра до державних діячів та основних соціальних інститутів	1				
Політична участь (активність)		3			

Для узагальнення даних по контент-аналізу було задіяно програму SPSS, де було побудовано частотний розподіл змінних.

Таблиця 3.25

Тип суб'єкта волонтерської діяльності

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Громадська організація	6	27,3	27,3	27,3
	Благодійний фонд	9	40,9	40,9	68,2
	Волонтер	7	31,8	31,8	100,0
	Total	22	100,0	100,0	

З опрацьованих джерел найбільший відсоток становлять благодійні фонди (40,9%). 31,8% складають волонтери, тобто ті, хто не є членами організацій, що займаються волонтерством. 27,3% - громадські організації.

Таблиця 3.26

Спрямованість діяльності

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Гуманітарна допомога	9	40,9	40,9	40,9
	Військова допомога	6	27,3	27,3	68,2
	Військова та гуманітарна допомога	7	31,8	31,8	100,0
	Total	22	100,0	100,0	

40,9% волонтерських ініціатив спрямовано на гуманітарну допомогу, а 27,3% на військову. Проте є організації, волонтери (31,8%), що надають широкий спектр послуг – це відразу і гуманітарна допомога, і військова.

Таблиця 3.27

Масштаб діяльності					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Локально (лише область)	5	22,7	22,7	22,7
	На Україну	5	22,7	22,7	45,5
	На Схід (військовим)	9	40,9	40,9	86,4
	Локально/Схід	3	13,6	13,6	100,0
	Total	22	100,0	100,0	

За масштабом, українські волонтери здійснюють допомогу найбільше військовим на фронт – 40,9%. Тих, хто концентрується на своїх регіонах, чи, навпаки, завжди по різних регіонах - таких по 22,7%.

Таблиця 3.28

Рік					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	до 2022 року	6	27,3	27,3	27,3
	після 2022 року	16	72,7	72,7	100,0
	Total	22	100,0	100,0	

Після 2022 року кількість волонтерів збільшилася (72,7%), ніж це було до 2022 року (27,3%).

Таблиця 3.29

Загальна міжособистісна довіра					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Високий	20	90,9	90,9	90,9
	Середній	2	9,1	9,1	100,0
	Total	22	100,0	100,0	

Довіра один до одного в країні на високому рівні – 90,9%.

Таблиця 3.30

Готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп

Рівень	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Високий	22	100,0	100,0	100,0

100% досліджуваних готові допомагати та співпрацювати з представниками різних соціальних груп.

Таблиця 3.31

Відчуття належності й ідентичність

Рівень	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Високий	22	100,0	100,0	100,0

За час війни українці ідентифікують себе з країною на 100%.

Таблиця 3.32

Соціальна участь і динамізм громадянського суспільства

Рівень	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Високий	16	72,7	72,7	72,7
Середній	3	13,6	13,6	86,4
Низький	3	13,6	13,6	100,0
Total	22	100,0	100,0	

Під соціальною участю та динамізмом громадянського суспільства мається на увазі участь в якихось громадських організаціях, товариствах. 72,7% активно беруть участь в різноманітних організаціях. По 13,6% припадає на середній та низький рівні.

Таблиця 3.33

Добровільність і пожертвування

Рівень	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Високий	22	100,0	100,0	100,0

100% учасників волонтерської організації мають високий рівень добровільності та пожертвування, тобто вони готові витратити свій час та ресурси на інших.

Таблиця 3.34

Участь в міжгрупових союзах

Рівень		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Високий	12	54,5	54,5	54,5
	Середній	4	18,2	18,2	72,7
	Низький	3	13,6	13,6	86,4
	Відсутній	3	13,6	13,6	100,0
Total		22	100,0	100,0	

54,5% людей мають високий рівень участі в міжгрупових союзах. Середній рівень мають 18,2%, а низький або ж взагалі відсутність такої участі – по 13,6%.

Таблиця 3.35

Довіра до державних діячів та основних соціальних інститутів

Рівень		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Високий	2	9,1	9,1	9,1
	Середній	16	72,7	72,7	81,8
	Низький	3	13,6	13,6	95,5
	Неможливо визначити	1	4,5	4,5	100,0
Total		22	100,0	100,0	

72,7% досліджуваних мають середній рівень довіри до державних службовців, а також головних соціальних інститутів. У 13,6% рівень довіри на низькому рівні та лише 9,1% мають високий рівень.

Таблиця 3.36

Політична участь (активність)

Рівень		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Високий	3	13,6	13,6	13,6
	Середній	5	22,7	22,7	36,4
	Низький	5	22,7	22,7	59,1

Відсутній	3	13,6	13,6	72,7
Неможливо визначити	6	27,3	27,3	100,0
Total	22	100,0	100,0	

По 22,7% мають середній та низький рівень політичної активності. 13,6% мають високий рівень, у такої ж кількості людей політична активність відсутня, проте про 27,3% волонтерів важко щось сказати.

Щодо гіпотез, то перша гіпотеза підтвердилася - люди відчують приналежність до України на високому рівні. Міжособистісна довіра на високому рівні – гіпотеза підтвердилася. Також підтвердилася гіпотеза про готовність допомагати. Гіпотези щодо високого рівня довіри до влади та залучення до політичного життя країни не підтвердилися.

Висновки до розділу 3

Вимірювання соціальної згуртованості непросте завдання. ПРОООН, USAID та SeeD розробили індекс соціальної згуртованості та примирення (SCORE), цей індекс було застосовано до України. На основі даних за 2021 та 2023 років було виявлено зростання соціальної згуртованості українців в 2023 році в порівнянні з 2021. Найбільше зростання спостерігається у відчутті, що держава піклується про своїх громадян, звітності влади, також люди почали сильніше відчувати приналежність до України та відповідальність щодо держави з точки зору громадянина. Показники щодо співпраці, толерантності та близькості з іншими соціальними групами так залишилися на середньому рівні. В дослідженні зазначається, що українці не мають позитивного ставлення до ЛГБТКІ+ спільнот і до людей, які проживають на окупованих територіях з початку війни (2014 р.), проте є позитивне ставлення до ВПО.

Щодо власного дослідження, то був проведений контент-аналіз. До аналізу бралися всі області України, окрім Луганської, Донецької та Криму - по одній волонтерській діяльності на область. Щоб узагальнити дані використовувалася програма SPSS, де було зроблено частотний розподіл. Аналізувалися 8

індикаторів, розроблені Дж. Чаном: політична участь (активність), довіра до державних діячів та основних соціальних інститутів, участь в міжгрупових союзах, добровільність і пожертвування, соціальна участь і динамізм громадянського суспільства, відчуття належності й ідентичність, готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп, відчуття належності й ідентичність.

Кількість волонтерів з початку повномасштабного вторгнення зростає. Найбільший відсоток досліджуваних об'єктів становлять благодійні фонди, далі йдуть волонтери та громадські організації. Найбільше волонтерської діяльності спрямовано на гуманітарні потреби. Є волонтери, що працюють на два напрямки – гуманітарний та військовий. Найменший відсоток тих, хто здійснює лише військову допомогу. Українські волонтери здійснюють допомогу військовим на фронт, а менша кількість тих, хто допомагає по всій країні або ж тільки на одну область. Щодо індикаторів, то на високому рівні є довіра між людьми, пожертвування та добровільність, готовність до співпраці та допомоги, ідентифікація з Україною, участь в громадянському суспільстві. Рівень участі в міжгрупових союзах мають лише трошки більше 50% досліджуваних. Довіра до державних структур, соціальних інституцій спостерігається на середньому рівні (72,7%). Щодо політичної участі, то вона мало виражена, в багатьох випадках неможливо зрозуміти чи наявний цей індикатор, але там, де це вдалося, то рівень визначено як середній або ж низький.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Першим, хто почав торкатися тематики соціальної згуртованості був Е. Дюркгейм, коли він писав про механічну та органічну солідарність. При механічній солідарності панує колективна свідомість, а при органічній – індивідуальна. Дюркгейм стверджував, що коли існує механічна солідарність, то соціальний зв'язок слабкий, а коли органічна, то він більш сильний. Ф. Тьонніс продовжив дослідження цієї тематики в контексті спільноти і суспільства; в спільнотах люди, на його думку, більш схильні до соціальної згуртованості, ніж в суспільствах.

Поняття «соціальна згуртованість» надалі почало вивчатися і сучасними дослідниками. Себастьян Юнгер розробляв тематику соціальної згуртованості в контексті війська. Він помітив, що війна об'єднує людей, подібно до того, як це буває в плем'ях. При спільній загрозі та меті люди інтенсивніше об'єднуються в групи, допомагають та підтримують один одного, частіше відбуваються комунікації та відчувається приналежність до спільноти.

Генрі Теджфел та Джон Тернер розробили теорію соціальної ідентичності, яка пояснює, що люди здатні до ідентифікації себе з своїми групами та порівнювання їх з іншими. Такі процеси відбуваються при прийнятті цінностей норм та правил своєї групи. Усвідомлюючи приналежність до групи, індивіди починають відстоювати її та згуртовуються всередині групи, протиставляючи себе чужим групам. Політолог Роберт Патнем відстоював важливість соціального капіталу. Він вважав необхідним розбудовувати довіру, залучати людей до співпраці задля згуртованості, що неодмінно впливає на добробут суспільства.

Ідею соціальної згуртованості не оминули і уряди різних держав. Одними з перших, хто звернув важливість на соціальну згуртованість була Канада. Пізніше і Європейський союз проявив зацікавленість в дослідженнях щодо цього феномену. Так, вони включили цей показник у фінансовий план ЄС на 2021–

2027 рр. Наразі ЄС дуже чітко розуміють, що задля подолання нерівності в Європі та світі потрібне створення згуртованого суспільства.

Загалом різноманітні підходи до визначення соціальної згуртованості розглядають такі важливі фактори, як довіра, наявність спільних цінностей, спроможність до співпраці, без яких важко уявити об'єднане суспільство.

Так, як немає сталого визначення соціальної згуртованості, то і виміряти це поняття вкрай важко. Для Р. Бергер-Шмітт важливим є два пункти – це нерівність та соціальний капітал. Дослідниця вважає, що для згуртованого суспільства варто зменшити нерівність, дати рівні можливості, заохочувати людей до взаємодій, зміцнення стосунків. Дж. Дженсон запропонувала п'ятивимірну модель соціальної згуртованості: приналежність, включення, участь, прийняття, легітимність. Кожний вимір має дві осі, тобто присутність чи відсутність виміру впливає на суспільство. П. Бернард доповнив цю модель ще одним виміром – рівністю. Він вимірює соціальну згуртованість в таких напрямках: економічний, політичний, соціокультурний. На думку Бернарда люди більш задоволені життям та схильні до згуртування, якщо мають однаковий доступ до ресурсів, особливо в економічній сфері. В. Істерлі, Дж. Ріцан, М. Вулкок запропонували дещо інше вимірювання. Вони включають такі індикатори: нерівномірний розподіл доходів, участь в громадських об'єднаннях, довіра, розділення людей за етнічною ознакою.

Дж. Чан розробив більш детальні показники для вимірювання соціальної згуртованості. У нього вона має вертикальний (відносини між громадянами та державою) та горизонтальний (відносини між людьми в суспільстві) виміри, об'єктивний (проявляється в соціальній діяльності) та суб'єктивний (власні відчуття довіри, готовність допомогти) погляди. Після Дж. Чана, Дж. Боттоні запропонував модель соціальної згуртованості, що складається з 7 вимірів: довіра між людьми, надання допомоги, частота зв'язків, ступінь толерантності, приналежність до організацій, довіра до установ, та задоволеність ними.

Різноманітні міжнародні організації також долучилися до вивчення вимірювань соціальної згуртованості. До прикладу, ЄС для вимірювання

використовують соціально-економічні показники. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) використовує довіру, включеність в суспільне життя, рух по соціальній драбині. Компанія Bertelsmann Stiftung розробила детальнішу методіку під назвою - «Радар соціальної згуртованості». Для них соціальна згуртованість вимірюється крізь зв'язки між людьми, ідентифікацію з спільнотами, солідарність з іншими. Також існує індекс соціальної згуртованості – SCORE. Індекс спрямований на вивчення соціальної згуртованості, а також має на меті встановити мир. Цей індекс був застосований в дослідженнях соціальної згуртованості в Україні в 2021 та 2023 рр. Було виявлено зростання соціальної згуртованості українців в 2023 році в порівнянні з 2021. Найбільше зростання спостерігається у відчутті, що держава піклується про своїх громадян, звітності влади, також люди почали сильніше відчувати приналежність до України та відповідальність щодо держави з точки зору громадянина. Хоч і показник про відчуття того, що влада України піклується про своїх громадян зріс, проте якщо глянути на загальну картину, то цей показник, а також звітність з боку державних органів мають найнижчі оцінки за 10-бальною шкалою. Найвищі ж бали мають показники про приналежність до України, плюралістична українська ідентичність та відсутність відчуття соціальної загрози. Показники щодо співпраці, толерантності та близькості з іншими соціальними групами так залишилися на середньому рівні. В дослідженні зазначається, що українці не мають позитивного ставлення до ЛГБТКІ+ спільнот і до людей, які проживають на окупованих територіях з початку війни (2014 р.), проте є позитивне ставлення до ВПО.

В рамках власного дослідження ми цікавилися діяльністю волонтерів та волонтерських організацій в контексті соціальної згуртованості. Був проведений контент-аналіз. До аналізу бралися всі області України, окрім Луганської, Донецької та Криму - по одній волонтерській діяльності на область. В основу рубрикатора для контент-аналізу лягли 8 індикаторів, які були розроблені Дж. Чаном: політична участь (активність), довіра до державних діячів та основних соціальних інститутів, участь в міжгрупових союзах, добровільність і

пожертвування, соціальна участь і динамізм громадянського суспільства, відчуття належності й ідентичність, готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп, відчуття належності й ідентичність. Для узагальнення отриманих даних використовувалася програма SPSS, де було побудовано частотний розподіл змінних.

Кількість волонтерів з початку повномасштабного вторгнення зростає. Найбільший відсоток досліджуваних об'єктів становлять благодійні фонди, далі йдуть волонтери та громадські організації. Найбільшим чином, по результатах нашого аналізу, волонтерська діяльність спрямована на гуманітарні потреби. Є волонтери, що працюють на два напрямки – гуманітарний та військовий. Найменший відсоток тих, хто здійснює лише військову допомогу. Українські волонтери здійснюють допомогу військовим на фронт, а менша кількість тих, хто допомагає по всій країні або ж тільки на одну область. Щодо індикаторів, то на високому рівні є довіра між людьми, пожертвування та добровільність, готовність до співпраці та допомоги, ідентифікація з Україною, участь в громадянському суспільстві. Рівень участі в міжгрупових союзах мають лише трішки більше 50% досліджуваних. Довіра до державних структур, соціальних інституцій спостерігається на середньому рівні (72,7%). Щодо політичної участі, то вона мало виражена, в багатьох випадках неможливо зрозуміти чи наявний цей індикатор, але там, де це вдалося, визначено середній або ж низький рівень.

Отож, аналізуючи дослідження SCORE та власний контент-аналіз, можна зробити висновок, що війна сприяла соціальній згуртованості у горизонтальному вимірі. Люди готові допомагати один одному, співпрацювати, жертвувати своїм часом та ресурсами для інших. Приналежність до своєї країни вони відчують на високому рівні. Проте якщо розглядати вертикальний вимір, він потребує доопрацювань. За дослідженнями SCORE показник відчуття того, що влада України піклується про своїх громадян зріс за час повномасштабного вторгнення, проте в загальній картині він на найнижчому рівні в порівнянні з іншими показниками. Така ж ситуація і зі звітністю з боку державних органів. У нашому контент-аналізі лише у 9,1% об'єктів рівень довіри до політичних діячів

та соціальних інституцій на високому рівні, у більшості (72,7%) визначається середній рівень, а низький рівень у 13,6%. Щодо політичної активності, то по 22,7% об'єктів дослідження мають середній та низький рівень.

Щодо рекомендацій, то важливо зосередитися на вертикальному рівні, тобто на відносинами громадян з владою. В розвитку соціальної згуртованості роль держави велика. Потрібно посилювати довіру людей до влади, адже тоді в країні менше буде конфліктів та розколів. Владні органи можуть створювати сприятливі умови для розвитку соціальної згуртованості, розробляти проекти, ініціативи для підтримки громадян. Якщо це відбудеться, то життя в суспільстві покращиться та легше буде досягти спільної мети.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Бибик, Д., & Савельчук, І. (2023). Соціальна згуртованість молоді в Україні в умовах воєнного стану. *Social Work and Education*, Vol. 10, No. 1, 7-16. Взято з <https://journals.uran.ua/swe/article/view/278478>

Бондаренко М., Бабенко С., Боровський О. (2017). Соціальна згуртованість в Україні (досвід аплікації методики Bertelsmann Stiftung до даних Європейського Соціального Дослідження). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, 58-65. Взято з https://www.researchgate.net/publication/322359810_SOCIAL_COHESION_IN_UKRAINE_THE_EXPERIENCE_OF_APPLICATION_OF_BERTELSMANN_STIFTUNG_METHOD_TO_EUROPEAN_SOCIAL_SURVEY_DATA

Благодійний фонд «Волонтери Поділля» (2022). Взято з <https://volonter.km.ua/>

Благодійний фонд Сергія Притули (2024). Взято з <https://prytulafoundation.org/>

Вагнер О. (2023). "Бабусі для ЗСУ": у соціальних центрах Дніпра допомагають українській армії. *Суспільне Дніпро*. Взято з <https://suspilne.media/dnipro/564039-babusi-dla-zsu-u-socialnih-centrah-dnipra-dopomagaut-zsu/>

В Івано-Франківську на благодійному автосвяті збирали гроші для військових (2024). *Укрінформ*. Взято з <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3868281-v-ivanofrankivsku-na-blagodijnomu-avtosvati-zbirali-grosi-dla-vijskovih.html>

В Одесі волонтери передали військовим мобільні лазні та відновлену трофейну техніку (2024). *Укрінформ*. Взято з <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3839902-v-odesi-volonter-peredali-vijskovim-mobilni-lazni-ta-vidnovlenu-trofejnu-tehniku.html>

Волонтерське об'єднання «ХАРКІВ» (2022). Взято з <https://volkharkiv.org/uk/>

Гладенко А. & Ворона А. (2023). "Ми не можемо зупинитись, бо там хлопці на фронті". Сумські волонтери розповіли як допомагають воїнам. *Суспільне Суми*. Взято з <https://suspilne.media/sumy/630170-mi-ne-mozemo-zupinitis-bo-tam-hlopci-na-fronti-sumski-volonteri-rozpovili-ak-dopomagaut-voinam/>

Гончар К., Рогатюк К. (2014). Самооцінні висловлення вихваляння як мовний засіб вираження самоідентифікації мовця. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*. № 5, 124-128. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnufm_2014_5_30

Гончарук-Чолач Т. В., М. І. Гурик, Н. В. Джугла (2022). Локалізація політики в контексті сучасних наукових досліджень. *Гілея*. Випуск 167-168, с.48-52. Взято з <https://reposit.uni-sport.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/4234/%D0%93%D1%96%D0%B%D0%B5%D1%8F%20-%202022.%20%D0%92%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA%20167-168%20%28%D0%9F%D1%96%D0%BD%D1%87%D1%83%D0%BA%2C%20%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B8%D0%BD%29.pdf?sequence=2&isAllowed=y#page=48>

Горохова Т., Дубинська Д., Слаюте А., Усик В., Черних О. (2023). Посібник для навчання з питань соціальної згуртованості й безбар'єрного середовища в молодіжному секторі. Взято з <https://rm.coe.int/training-manual-on-social-cohesion-and-barrier-free-environment-in-the/1680ab260e>

Гура К. (2024). Зібрав понад 400 тисяч гривень — буковинець, який після інсульту пересувається на ходунках, завершив свій марафон. *Суспільне Чернівці*. Взято з <https://suspilne.media/chernivtsi/753301-zibrav-ponad-400-tisac-griven-bukovinec-akij-pisla-insultu-peresuvaetsa-na-hodunkah-zaversiv-svij-marafon/>

10 гривень Прилуки (2024). Взято з <https://www.facebook.com/10grnPryluky>
Громадська організація "Волонтери Закарпаття" (2022). Взято з <https://www.zakvolunteers.com/directions>

Дайнега П. (2024). Заснував сімейну майстерню дронів та допомагає ЗСУ: історія 21-річного тернополянина. *20 хвилин – Новини Тернополя*. Взято з https://te.20minut.ua/lyudi/zasnuvav-simeynu-maysternyu-droniv-ta-dopomagaе-zsu-istoriya-21-richno-11924774.html#page_comments

Дейнеко О. О. (2021а) Дискурс-устрій соціальної згуртованості як категорії соціальної політики: досвід застосування критичного дискурс-аналізу. *Український соціум*, № 2 (77), 140-153. Взято з https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/140_153_No-277_2021_ukr.pdf

Дейнеко О. (2021б). Критичний огляд моделі вимірювання соціальної згуртованості Дж. Чана: перспективи адаптації до українського контексту. *"Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого"*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія, 4(51), 192-207. Взято з <https://doi.org/10.21564/2663-5704.51.242243>

Дейнеко О.О. (2021в). Моделі емпіричної інтерпретації соціальної згуртованості: у пошуку універсальних компонентів. *Габітус*. Випуск 21, 11-18. Взято з <http://habitus.od.ua/journals/2021/21-2021/3.pdf>

Дейнеко, О. (2021г). Соціальна згуртованість як категорія державної політики: особливості конструювання в українському законодавстві. *"Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого"*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія, 2(49), 198-214. Взято з <https://doi.org/10.21564/2663-5704.49.229332>

Дем'яненко А.А., Іванісов О.В. (2023). Теоретико-методичні аспекти вимірювання соціальної згуртованості. *Економіка і регіон*, № 1 (88), 108-113. Взято з <https://journals.nupp.edu.ua/eir/article/view/2880/2278>

Завдяки акції «Кава для ЗСУ» в Житомирі військовим купили автівку й зарядну станцію (2024). *Укрінформ*. Взято з <https://www.ukrinform.ua/rubric->

regions/3812280-zavdaki-akcii-kava-dla-zsu-v-zitomiri-vijskovim-kupili-avtivku-j-zaradnu-stanciu.html

Іванова Т. (2023). "Був реальний страх, що тебе затримують". Історія херсонського волонтера, який возив допомогу в окуповані села. *Суспільне Херсон*. Взято з <https://suspilne.media/kherson/601221-buv-realnij-strah-so-tebe-zatrimaut-istoria-hersonskogo-volontera-akij-voziv-dopomogu-v-okupovani-sela/>

Кривда, О. В. & Кривда Д. О. (2020). Економічне зростання, соціальна згуртованість та захист навколишнього середовища як пріоритети Європейського Союзу. Сталий розвиток - ХХІ століття. Дискусії 2020 : колективна монографія. *Національний університет «Києво-Могилянська академія»*. за ред. проф. Є. В. Хлобистова. Київ, С. 171-177. Взято з <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/41618>

Куницька І. & Журавська Л. (2023). Плетіння сіток, ремонт автівок, збір грошей та дитячий напрямок. Благодійний фонд "Мачок" з Кропивницького допомагає ЗСУ. *Суспільне Кропивницький*. <https://suspilne.media/kropyvnytskiy/588615-pletinna-sitok-remont-avtivok-zbir-grosej-ta-ditacij-napramok-blagodijnij-fond-macok-z-kropivnickogo-dopomagaе-zsu/>

Лукач Н. М. (2021). Європейська політика згуртування в ХХІ ст.: орієнтири та досвід для України. *Політикус* : наук. журнал. № 5, 107–113. Взято з <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/13546>

На Вінниччині 91-річний волонтер плете маскувальні сітки для військових (2023). *Укрінформ*. Взято з <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3738207-na-vinniccini-91ricnij-volonter-plete-maskuvalni-sitki-dla-vijskovih.html>

Найголовніше – фідбек від військових: чим пишається волонтерський VolWest Hub у Луцьку (2022). *Район.Луцьк*. Взято з <https://lutsk.rayon.in.ua/topics/551263-naygolovnishe-fidbek-vid-viyskovikh-chim-pishaetsya-volonterskiy-volwest-hub-u-lutsku>

Нестерова М., Деліні М., Заможський А. (2019). Соціальна згуртованість університетської спільноти. *Вища освіта України*, № 3, 42-50. Взято з

https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/37475/Nesterova_2019_3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Овчаренко О. (2023). Гості чи сусіди: як згуртувати громаду для соціальних змін. *Prometheus*. Взято з

https://apps.prometheus.org.ua/learning/course/course-v1:Prometheus+GORN101+2023_T3/block-v1:Prometheus+GORN101+2023_T3+type@sequential+block@029b26d451ae4c80abe663f512234ff5/block-v1:Prometheus+GORN101+2023_T3+type@vertical+block@840e25dcfbab41d3b334b804e6500ed1

Осланд О., Філіппова О., Дейнеко О., Запорожченко Р. (2022). Децентралізація, соціальна згуртованість та етнокультурна різноманітність у прикордонних регіонах України. *Ideology and politics journal*, 118-140. Взято з <https://www.ideopol.org/wp-content/uploads/2023/04/%E2%84%963-22-UKR.-Full-text-1.pdf#page=119>

Петрушина Т.О. (2019). Соціальні спільноти у сучасному світі праці: визначення поняття і методологічних підходів. *Соціологічні науки*. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. № 1–2 (40–41), 13–23. Взято з <https://core.ac.uk/download/pdf/229856037.pdf>

Під час війн громади стають сильнішими, сміливішими та довіряють одне одному. Як це працює? Уривок з книги «Плем'я» воєнного репортера Себастьяна Юнгера. (2023). *Forbes*. Взято з <https://forbes.ua/lifestyle/pid-chas-viyn-gromadi-stayut-silnishimi-smilivishimi-ta-doviryayut-odne-odnomu-yak-tse-pratsyue-urivok-z-knigi-plemya-voennogo-reportera-sebastyana-yungera-08072023-14690>

Прокопчук, О., Ковальчук, О., & Усюк, Т. (2021). Європейська політика згуртування: концептуальні засади, імперативи для України. *Економіка та суспільство*, (26). Взято з <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-13>

Савчук Ю. & Кривко Н. (2023). Тато — на війні: як у Рівному діти продають вироби, щоб купити для військового монокуляр. *Суспільне Рівне*.

Взято з <https://suspilne.media/rivne/581743-tato-na-vijni-ak-u-rivnomu-diti-prodaut-virobi-sob-kupiti-dla-vijskovogo-monokular/>

Солопко О. (2024). Олександр Каніболоцький з Полтавщини зібрав більше 1,5 мільйона гривень для ЗСУ. *Суспільне Полтава*. Взято з <https://suspilne.media/poltava/761623-oleksandr-kanibolockij-z-poltavsini-zibrav-bilse-15-miljona-griven-dla-zsu/>

Соціальна згуртованість в Україні: Частина I. Тенденції за даними індексів RESCORE 2023 та SCORE 2021. (2024). *ПРООН*. 1-38. Взято з: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-03/PUB_Social-Cohesion-in-Ukraine_UKR_March.7.2024.pdf

Столбова А. & Рева Т. (2024). Передати смак дому військовим на фронті: на Черкащині волонтери готують їжу для ЗСУ. *Суспільне Черкаси*. Взято з <https://suspilne.media/cherkasy/764773-peredati-smak-domu-vijskovim-na-fronti-na-cerkasini-volonteri-gotuut-izu-dla-zsu/>

Третяк Ю. (2023). В ЄС почалося обговорення майбутнього політики згуртованості (після 2027 року). *Інститут Громадянського Суспільства*. Взято з <https://www.csi.org.ua/news/v-yes-pochalosya-obgovorennya-majbutnogo-polityky-zgurtovanosti-pislya-2027-roku/>

Тютюнникова С. В., Бервено О. В. (2019). Соціальна згуртованість суспільства як фактор підвищення якості життя в умовах четвертої промислової революції. *Економічна теорія та право*, № 4 (39), 46-61. Взято з <http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/46-64.pdf>

Черних Г.А. (2018). Індивідуалізація моралі як соціокультурний чинник формування особистості в сучасному суспільстві. *Соціологічні науки*. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. №3-4 (38-39), 64-73. Взято з <https://core.ac.uk/download/pdf/229856156.pdf>

Чикаренко І. А., Маматова Т. В. (2023). Смарт-спеціалізація в рамках реформованої політики згуртованості Європейської комісії: нові пріоритети та виклики. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології,*

права. № 6, 91-99. Взято з <https://www.chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/328>

Як був заснований БО "Центр волонтерства та захисту" (ЦВЗ) для забезпечення гуманітарних потреб деокупованих територій країни (2023).

Економічна правда. Взято з <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/07/19/701914/>

Щедрик (2024). Взято з <https://shchedryk.info/>

Ястребова В. Я., Бабко Т. М. (2019). Теоретичні та практичні аспекти підготовки керівників закладів освіти до впровадження концепції соціальної згуртованості. *ScienceRise. Pedagogical Education*, № 1, 4-8. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/texcped_2019_1_3

Bottoni, G. (2017). Validation of a social cohesion theoretical framework: a multiple group SEM strategy. *Quality and Quantity*, 52(3), pp. 1081-1102. Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/151172609.pdf>

Concerted development of social cohesion indicators. Methodological guide. (2005). *Council of Europe*. Retrieved from https://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/socialcohesiondev/source/GUIDE_en.pdf

Deineko O. (2020). Theoretical axes of the concept of social cohesion: rethinking of E. Durkheim's scientific heritage. *Ukrainian Sociological Journal*, 23(-), 12-20. Retrieved from <https://doi.org/10.26565/2077-5105-2020-23-01>

Gazi Islam (2014). Social Identity Theory, 1781-1783. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/281208338_Social_Identity_Theory

Gelderblom D. (2018). The limits to bridging social capital: Power, social context and the theory of Robert Putnam. *Sage Journals*. Retrieved from <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0038026118765360>

Jenson J. (2019a). Defining and Measuring Social Cohesion. 1-44. Retrieved from <https://www.files.ethz.ch/isn/151856/Jenson%20ebook.pdf>

Jenson J. (2019b). Intersections of Pluralism and Social Cohesion. *Global Centre for Pluralism*, 1-29. Retrieved from <https://www.pluralism.ca/wp-content/uploads/2019/02/Jane-Jenson-Social-Cohesion-FINAL.pdf>

KOLO: Благодійний фонд, створений продуктовими менеджерами (2022). *CASES*. Взято з <https://cases.media/article/kolo-blagodiinii-fond-stvorenni-produktovimi-menedzherami>

Malaysia Khairol Anuar Kamri, Aizathul Hani Abd Hamid, Umami Munirah Syuhada Mohamad Zan, Azlina Abdullah⁴, Faridah Jalil, Mansor Mohd Noor (2021). Social Cohesion Strengthens Social Ties among University Students in Malaysia. *South Asian Journal of Social Sciences and Humanities*, Vol. 2 No. 6. Retrieved from <https://acspublisher.com/journals/index.php/sajssh/article/view/1242>

Martikke S. (2017). Social Capital – an Overview. *Greater Manchester Centre for Voluntary Organization*, 2-16. Retrieved from https://allcatsrgrey.org.uk/wp/download/public_health/Social-Capital-An-Overview.pdf

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Рубрикатор для контент аналізу суб'єктів волонтерської діяльності

Назва					
Рік					
Місце					
Спрямованість					
Масштаб					
	Високий	Середній	Низький	Відсутній	Неможливо визначити
Загальна міжособистісна довіра					
Готовність до співпраці та допомоги щодо різних соціальних груп					
Відчуття належності й ідентичності					
Соціальна участь і динамізм громадянського суспільства					
Добровільність і пожертвування					
Участь в міжгрупових союзах					
Довіра до державних діячів та основних соціальних інститутів					
Політична участь (активність)					